

MELMOTH IMPĂCAT

DEDICAȚIE

Domnul
General Baron de Pommereul

În amintirea nestrămutatei prietenii care i-a
legat pe părinții noștri și care dăinuește între fii.

DE BALZAC

Există un soi de oameni pe care civilizația îi obține în regnul social, așa cum florarii creează în regnul vegetal, prin educația serei, o specie hibridă pe care n-o pot reproduce nici prin răsaduri nici prin butași. Această specie este casierul, veritabil produs antropomorf, hrănit cu idei religioase, menținut prin ghilotină, curățat de crengile uscate prin viciu și care crește, la un al treilea etaj, între o soție vrednică de stimă și niște plozi plicticoși. Numărul casierilor din Paris va fi întotdeauna o problemă pentru fiziologist.

Înțeles-a vreodată cineva termenii teoremei a cărei cunoscută X este un casier? A aflat cineva un om care să fie zi și noapte în prezența bogăției ca o pisică dinaintea unui șoarece în capcană? Un om cu proprietatea de a sta pironit într-un jilț de pai, într-o cămăruță cu zăbrele, fără puțința de-a face mai mulți pași decât un locotenent de vapor în cabina lui, vreme de șapte optimi din an și timp de șapte pînă la opt ore pe zi? Un om căruia să nu-i înțepenească în această meserie nici genunchii nici șalele? Un om care să aibă destulă măreție spre a fi mic? Un om

care să se poată scîrbi de bani de mult ce i-a mînuit ? Cereți acest produs oricărei religii, oricărei morale, oricărui colegiu, oricărei instituții, poftiți, și dați-le Parisul, acest oraș al ispitelor, această filială a iadului, drept mediul în care va fi plantat casierul. Ei bine, religiile vor defila unele după altele, colegiile, instituțiile, moralele, toate marile și micile legi omenești vi se vor înfățișa așa cum vine un prieten întîm căruia îi cereți o hîrtie de o mie de franci. Toate vor avea un aer îndoliat, se vor grima, vă vor arăta ghilotina, așa cum prietenul vă va arăta locuința cămătarului, una din cele o sută de porți ale spitalului... Cu toate acestea, natura morală își are capriciile ei, ea își permite să facă ici-colo oameni cinstiți și casieri. De aceea, pirații pe care noi îi decorăm cu numele de bancheri, și care iau un permis de vânzare de o mie de scuzi așa cum un hoț de mare își ia permisul de părăsit portul, au o atare venerație pentru asemenea rare produse ale incubațiilor virtuții, încît îi zăvoresc în dosul zăbrelelor spre a-i păzi așa cum în grădinile zoologice se păzesc dihăniile curioase. Dacă un casier are imaginație, dacă un casier are pasiuni, sau dacă cel mai perfect casier își iubește soția, iar soția se întimplă că se plictisește, că are ambiție ori pur și simplu vanitate, casierul se dizolvă. Cercetați istoria casieriei ; nu veți cita nici un singur caz de casier ajuns la ceea ce se chiamă *o situație*. Casierii slirșesc în temniță, fug peste graniță, ori își omoară zilele la vreun al doilea etaj, în strada Saint Louis, din Marais¹. Cînd casierii parizieni vor fi cugetat la valoarea lor intrinsecă, un casier va ajunge peste seamă de scump. Unii oameni, ce-i drept, nu pot fi decît casieri, după cum alții sînt iremediabil pungăși. Stranie civilizație ! Societatea decerne virtuții o sută de ludovici rentă la bătrînețe, locuință la etajul doi, pîine la discreție, cîteva fulare noi și o nevastă bătrînă cu odraslele respective. Cît despre viciu, dacă are un pic de cutezanță, dacă poate ocoli cu dibăcie un articol al codului așa cum Turenne îl ocolea pe Montecuculli,² societatea îi legitimează milioanele furate, îl tapitează cu

decorații, îl umple de onoruri și-l copleșește cu atîta stimă și considerație. Dealtminteri guvernul merge mină în mină cu această societate profund nelogică. El, guvernul, recrutează dintre tinerele inteligențe, între optsprezece și douăzeci ani, un contingent de talente precoc; el uzează printr-o muncă prematură creiere agere pe care le convoacă spre a le tria pe sprinceană, cum fac grădinarii cu semințele. Pregătește pentru această meserie specialiști în cîntărirea talentelor care încearcă creierile cum se încearcă aurul la monetărie. Apoi, din cele cinci sute de capete înfierbîntate de speranță pe care populația cea mai înaintată l le dă în fiecare an, el primește a treia parte din ele, le pune în saci uriași cu numele de școli, și le frămîntă la un loc timp de trei ani. Deși fiecare din aceste altoiuri reprezintă capitaluri enorme, guvernul face din ele așa ziși casieri; îi numește ingineri obișnuiți; îi folosește drept căpitani de artilerie; în sfîrșit, le asigură tot ce se află mai sus pus în gradele subalterne. Mai pe urmă, cînd acești oameni de elită, îndopați de matematici și umflați de știință, au atins vîrsta de cincizeci ani, el le procură drept răsplată pentru serviciile aduse, o locuință la etajul al treilea, nevastă și copii și toate dulciurile mediocrității. Că se mai salvează, din acest popor înșelat, cinci-șase oameni de geniu care izbutesc să urce culmile sociale, nu-i oare o minune?

Acesta e bilanțul exact al talentului și al virtuții, în raportul lor cu stăpînirea și cu societatea, la o epocă ce se crede progresivă. Fără această observație pregătitoare, o aventură de curînd întîmplată la Paris ar părea de necrezut, în timp ce, dominată de acest sumar, va putea să ocupe poate spiritele îndestul de superioare spre a fi ghicit adevăratele plăgi ale civilizației noastre care, dela 1815 încoace, a înlocuit principiul *onoare* cu principiul *bani*³.

Într-o mohorîtă zi de toamnă, pe la orele cinci după amiază, casierul uneia din cele mai puternice bănci din Paris, mai lucra încă la lumina chioară a unei lămpi aprinse de mai multă vreme. După dati-

nile și obiceiurile comerțului, casieria se afla în partea cea mai întunecoasă a unui antresol strîmt și cu tavanul jos. Ca să ajungi acolo, trebuia să străbați un coridor luminat de niște geamuri fixe și care se întindea de-a lungul birourilor, cu ușile etichetate care semănau cu ale unui stabiliment de băi. Portarul rostise flegmatic, îndată după orele patru, cum era consemnul: „*Casieria închisă*“. În acel moment, birourile erau pustii, curierele expediate, funcționarii plecați, soțiile patronilor băncii își așteptau iubiții, iar cei doi bancheri luau masa la iubitele lor. Totul era în ordine. Locul unde casele de bani fuseseră zidite și ferecate, se afla în dosul coliviei casierului, ocupat desigur să-și încheie casa. Ferăstruia dată în lături lăsa să se vadă un dulap de fier lucrat cu ciocanul, care, datorită descoperirilor lăcătușăriei moderne, era atît de greu, încît hoții nu l-ar fi putut urni din loc. Ușa nu se deschidea decît la voia celui care cunoștea cifrul al cărui secret îl păstrează literele broaștei fără a se lăsa corupte, frumoasa realizare a celui „*Sesam, deschide-te!*“ din *O mie și una de nopți*. Dar nu numai atît. Broasca descărca o împușcătură în fața celui care, surprinzînd cifrul, nu-i cunoștea totuși suprema taină, *ultima ratio* a balaurului mecanice. Ușa cămăruței, pereții, obloanele ferestrelor, întreaga încăpere era căptușită cu tăblii de fier puse în patru, ascunse în dosul unei pojghițe subțiri de lemn. Obloanele fuseseră trase, ușa închisă. Dacă vreun om se va fi putut crede vreodată într-o singurătate deplină și departe de orice priviri, acel om era casierul băncii *Nucingen et C-ie*, din strada Saint-Lazare. În adevăr tăcerea cea mai adîncă domnea în acest beci de fier. Soba stinsă împrăstia căldura molcuță care produce asupra creierului efectele cleioase și senzația de greață pe care le simți după o noapte de chef. Soba adoarme, tîmpește și contrîouie în chip deosebit la cretinizarea portarilor și slujbașilor. O încăpere cu sobă este o eprubetă în care se dizolvă oamenii energici, unde li se tocesc resorturile, unde li se uzează voința. Birourile sînt marea fabrică a mediocrităților necesare guvernelor spre a menține

feudalitatea banului pe care se sprijină contractul social de azi *. Duhoarea clocită pe care o emană în aceste birouri o adunare de oameni nu e una din cele mai neînsemnate pricini de degenerare progresivă a inteligențelor; creierul din care se degajă cel mai mult azot asfixiază cu timpul pe celelalte.

Casierul era un bărbat cam de vreo patruzeci de ani, a cărui tidvă pleșuvă lucea sub lumina unei lămpi Carcel⁴ aflată pe masă. Lumina făcea să strălucească părul pe jumătate nins ce-i cădea de o parte și de alta a capului care prin rotunjimea feței avea înfățișarea unei bile. Obrazu-i era de un roșu cărămiziu. Cîteva cute îi cercăneau ochii albaștri. Avea mîna plinuță a omului gras. Haina de postav albastru, puținel roasă în părțile expuse, și crețurile pantalonului lustruit arătau ochiului soiul de uzură întipărită de o lungă folosire, zădarnic combătută de perie și care dă oamenilor superficiali o înaltă idee despre economia, despre cinstea unui bărbat destul de filozof sau destul de aristocrat pentru a purta haine vechi. Dar nu rari sînt oamenii care se zgîrcesc la fleacuri și se vădesc în schimb ușurateci, risipitori sau incapabili în lucrările de căpetenie ale vieții. Buto-niera îi era decorată cu panglica Legiunii de onoare, căci fusese comandantul unui escadron de dragoni sub împărat. Domnul de Nucingen, însărcinat cu aprovizionarea trupelor înainte de a fi bancher, avînd prilejul odinioară să cunoască sentimentele de delicatețe ale casierului său și întîlnindu-l într-o poziție înaltă de unde nenorocirea îl silise să coboare, ținu seama de acest fapt dîndu-i o leafă lunară de cinci sute de franci. Acest ostaș era casier încă din 1813, epocă la care fu vindecat de o rană primită în bătălia de la Studzianka în timpul retragerii de la Moscova⁵, dar numai după ce lîncezise șase luni la Strasbourg, unde o seamă de ofițeri superiori fuseseră transportați din ordinul împăratului spre a fi îngrijiți acolo în chip deosebit. Acest fost ofițer, numit Castanier, avea

* Vezi *les Employés* (nota lui Balzac).

gradul onorar de colonel și două mii patru sute franci pensie.

Castanier, în care, de zece ani încoace, casierul ucisese ostașul, inspira bancherului o atît de desăvîrșită încredere, încît îi diriguia totodată și scriptele cabinetului particular situat în dosul casieriei, unde baronul cobora pe o scară dosnică. Acolo se puneau la cale afacerile; acolo era ciurul prin care se cerneau propunerile, postul de observație de unde se cerceta piața; de acolo porneau polițele; în sfîrșit, acolo se găseau catastiful și condica în care se ținea răbojul de lucrări al celorlalte birouri.

După ce a pășit să zăvorască ușa din capul scării care ducea la biroul de primire unde stăteau cei doi bancheri, la primul etaj al clădirii lor, Castanier se întorsese la scaunul său și examinase cîteva momente cu luare aminte mai multe polițe de plată la casa Watschildine din Londra. Apoi luase condeiul și imitase în josul fiecăreia din ele semnătura *Nucingen*. În clipa cînd cerceta care din toate aceste false semnături era imitată mai perfect, înălță capul ca înțepat de o muscă, împins de o presimțire ce-i strigase în inimă: „Nu ești singur!” și falsificatorul văzu în dosul zăbrelelor de la ghișeu, un bărbat a cărui răsufare nu se simțise; care-i păru că nici nu respiră și care intrase desigur prin ușa coridorului pe care Castanier o zări dată de perete. Fostul ostaș simți pentru întîia oară în viață o groază ce-l făcu să înțepenească cu gura căscată și cu ochii năuci în fața acestui om a cărui înfățișare era de altminteri de ajuns de înspăimîntătoare pentru a nu avea nevoie de împrejurările misterioase ale unei asemenea apariții. Fața lunguiată a străinului, contururile bombate ale feței, culoarea strepezită a pielii trădau, ca și croiala hainelor, un englez. Omul acesta duhnea a englez. După redingota cu pelerină, după cravata bufantă în care se înghesuia un jabou cu faldurile turtite și de un alb ce puneă în lumină lividitatea permanentă a unui chip impasibil, cu buzele roșii și reci, sortite parcă să sugă sîngele cadavrelor, oricine i-ar fi ghicit ghetrele negre înbumbate pînă deasupra genunchiului

și toată ținuta pe jumătate puritană a unui englez cu stare ieșit să se plimbe pe jos. Strălucirea ce țîșnea din ochii străinului era de neîndurat și strecura în suflet o impresie înfricoșătoare sporită de rigiditatea trăsăturilor; s-ar fi zis că omul acesta purta în el un principiu mistuitor peste puțină de potolit. Își mistuia desigur hrana atît de grabnic, încît putea neîndoios să înfulece zi și noapte fără a izbuti vreodată să și coloreze cea mai mică trăsătură a obrazilor. O tonă din acel vin de Tokay numit *vin de succesiune* el o putea da de dușcă fără a i se clinti nici privirea străpungătoare care citea în suflete, nici cruda-i rațiune ce părea întotdeauna că pătrunde străfundul lucrurilor. Avea ceva din maiestatea felină și liniștită a tigrilor.

— Domnule, vin să incasez această poliță, zise lui Castanier cu o voce care intră în atingere cu fibrele casierului zguduindu-le pe toate cu violența unei descărcări electrice.

— Casa e închisă! răspunse Castanier.

— Ba e deschisă, spuse englezul arătînd casa. Mîine e duminică, iar eu nu pot s-aștept. Suma e de cinci sute de mii de franci, o aveți în casă și eu o dătoresc.

— Dar mă rog, domnule, cum de ați intrat?

Englezul zîmbi și zîmbetul său umplu de teroare pe Castanier. Nicicînd un răspuns nu s-a dovedit mai cuprinzător nici mai hotărît de cum se arătă cînta disprețuitoare și imperială schițată de buzele străinului. Castanier se întoarse, luă cincizeci de pachete de cîte zece mii de franci în bilete de bancă și, cînd i le întinse străinului care-i aruncase o poliță semnată de baronul de Nucingen, fu cuprins de un fel de tremur convulsiv văzînd razele roșii care țîșneau din ochii acestui om și care aruncau scînteieri pe semnătura falsă a poliței.

— Semnătura... dumneavoastră... nu... figurează, îngăimă Castanier întorcîndu-i polița.

— Dați-mi pana dumneavoastră, răspunse englezul.

Castanier prezentă tocul de care se folosisese pentru falsul său. Străinul semnă JOHN MELMOTH, apoi

înmînă hîrtia și tocul casierului. În timp ce Castanier privea scrisul străinului care mergea de la dreapta la stînga după obiceiul oriental, Melmoth dispăru, și atît de tiptil, încît casierul, înălțînd capul, scoase un tipăt nemaivăzîndu-l și fu cuprins totodată de durerile pe care închipuirea noastră le pune pe seama otrăvirii. Pana de care se folosisese Melmoth îi sfredelea măruntaiele cu o arșiță răscolitoare semănînd cumplit cu cea a unui vomitiv violent. Cum lui Castanier îi părea peste putință ca englezul să-i fi ghicit fapta, lăptașul puse această săgetare lăuntrică pe socoteala palpitației care, după cîte ne închipuim, o pricinuiește o *lovitură* în clipa cînd e comisă.

— La naiba ! sînt un nătăfleteț ; îmi poartă Dumnezeu de grijă, căci dacă dobitocul ăsta s-ar fi adresat mîine *domnilor*, m-aș fi *curățat* ! își zise Castanier aruncînd în sobă polițele false care se mistuiră în flăcări.

O sigilă pe cea de care voia să se folosească, luă din casă cinci sute de mii de franci în bilete și în bancnote, o închise, puse totul la loc, își luă pălăria, umbrela, suflă în lampă după ce-și aprinse sfeșnicul și ieși tacticos să încredințeze una din cele două chei de la casă doamnei de Nucingen, cum îi era obiceiul cînd lipsea baronul.

— Ești un om fericit, domnule Castanier, îi zise soția bancherului văzîndu-l că intră pe ușă, luni e sărbătoare, vei putea pleca la țară, la Soizy.

— Veți binevoi, doamnă, să-i spuneți lui Nucingen că polița casei Watschildine, care era în întîrziere, s-a prezentat. Cei cincisute de mii de franci sînt achitați. Așa că n-am să mă întorc înainte de, marți, pe la amiază.

— Mergi sănătos, domnule ; petrecere bună !

— Și dumneavoastră, idem, doamnă, răspunse fostul dragon ieșind, cu ochii la un tînăr, pe atunci la modă, numit Rastignac, care trecea drept iubitul doamnei de Nucingen.

— Doamnă, zise tînărul, tare mă tem că acest tîrîie-sabie v-a pus gînd rău și vă joacă o festă.

— Aș ! nici o teamă, e prea mare prostănac.

— Piquoizeau, strigă casierul intrînd în cușca portarului, de ce lași să se urce la casierie după ora patru ?

— De la patru îmi fumez pipa în prag și nimeni n-a intrat în birouri, răspunse portarul. Și n-a ieșit nimeni afară de *domni*...

— Ești sigur de ce spui ?

— Sigur ca de propria mea onoare. A venit doar la ora patru, prietenul domnului Werbrust, un tinereț de la domnii du Tillet și compania ⁶, strada Joubert.

— Bine ! mormăi Castanier ieșind în grabă.

Arșița dogoritoare pe care i-o comunicase pana creștea în intensitate.

— Mii de draci ! rumegă el apucînd-o pe bulevardul Gand, oare mi-am luat toate măsurile ? Ia să vedem ! Două zile pline, duminică și luni, pe urmă o zi de nesiguranță înainte de a începe să mă caute, toate la un loc îmi dau un răgaz de trei zile și patru nopți. Am două pașapoarte și două deghizări diferite, cu asta nu-mi pierde urma poliția cea mai iscusită ? Voi încasa deci marți dimineața un milion la Londra, în momentul cînd aici nimeni n-o să aibă încă nici cea mai mică bănuială. Îmi las aici datoriile pe spinarea creditorilor, care vor pune un P deasupra ⁷ și mă voi afla fericit în Italia pînă la capătul zilelor, sub numele contelui Ferraro, acel biet colonel pe care doar eu l-am văzut dîndu-și sufletul în brațele lui Zembin și în a cărei piele am să intru... Mii de draci ! femeia aceea pe care am s-o tirăsc după mine m-ar putea da de gol ! O deșcă bătrîna ca mine să se lege de fustele unei muieri ?... La ce să-mi leg eu bostan de coadă ? Trebuie să mă descotorosesc de ea !... Da-da, am atîta curaj... Bă nu, mă cunosc, sînt destul de mare nătărău ca să mă întorc la dînsa. Totuși, nimeni n-are habar de Aquilina. S-o iau cu mine ? Să n-o iau ?

— N-ai s-o iei ! îi spuse o voce care îi răscoli măruntaiele.

Castanier se întoarse brusc și se trezi nas în nas cu englezul.

— Diavolul și-a vîrît aici coada ! exclamă casierul.

Melmoth își și depășise victima, trecînd mai departe. Dacă prima pornire a lui Castanier a fost să caute gilceavă unui om care-i citea diabolic în cuget, era însă în același timp pradă atîtor simțăminte contrarii, încît rezultatul final fu un soi de inerție momentană ; își reluă deci mersul obișnuit, și se cufundă din nou în acel clocot de gînduri firești la un om destul de înflăcărat de pasiune spre a comite o crimă, dar care nu avea tăria s-o poarte în el fără crîncene răscoliri. De aceea, deși hotărît să culeagă fructul unei crime pe jumătate consumată, Castanier încă mai șovăia dacă să-și ducă ori nu planul mai departe, cum se întîmplă cu cei mai mulți dintre oamenii cu caracter mixt, care dau dovadă de tot atîta tărie cît și slăbiciune, gata deopotrivă să rămînă puri sau să devină criminali, după cum suflă vîntul celor mai neînsemnate împrejurări. S-au găsit în gloata de oameni înregimentați de Napoleon mulți din cei care, ca și Castanier, aveau curajul fizic al cîmpului de luptă, fără însă a avea și curajul moral ce-l face pe un om tot atît de mare în crimă pe cît ar putea fi în virtute. Polița era concepută în asemenea termeni, încît la sosirea sa la Londra, Castanier trebuia să ridice douăzeci și cinci de mii de lire sterline de la Watschildine, corespondentul casei Nucingen, pe care-l avizase chiar el de plată. Un agent din Londra, ales la întîmplare, îi reținuse cabina pe numele contelui Ferraro pe bordul vasului care ducea de la Portsmouth în Italia o bogată familie engleză. Cele mai mărunte împrejurări fuseseră prevăzute. Ticlul se lucrurile așa fel încît să fie căutat în același timp în Belgia și în Elveția, în vreme cît el avea să se afle pe mare. Apoi, cînd Nucingen se va fi crezînd pe urmele sale, el va debarca la Neapole, unde nădăjduia să trăiască sub un nume fals datorită unei deghizări atît de perfecte, încît se hotărîse să-și schimbe fața, simulînd cu ajutorul unui acid ravagiile vîrsatului. Cu toate aceste precauții care păreau să-l scape fără greș de riscuri, conștiința îl neliniștea ; îi era frică. Viața molcomă și potolită pe care-o dusesese multă vreme, îi purificase năravurile caze. Era încă cînstît, nu-și

păta cugetul fără părere de rău. Se lăsa deci legănat o ultimă oară de toate impresiile buneii lui firi lăuntrice care se împotriveau.

— Eh ! își zise la colțul bulevardului cu strada Montmartre, o birjă o să mă ducă iastă seară la Versailles, după spectacol. O diligență mă așteaptă acolo la fostul meu furier, care n-ar sufla o vorbă despre această plecare, chiar dacă doisprezece soldați ar sta cu pușca la ochi gata să tragă în cazul când ar refuza să răspundă. Astfel, nu văd ce mi-ar putea pune bețe-n roate. Voi lua deci cu mine pe micuța mea Naqui: voi pleca !

— Ba n-ai să pleci ! îi zise englezul a cărui voce stranie făcu să-i năpădească tot sîngele în inimă.

Melmoth se urcă într-o cabrioletă: ce-l aștepta și porni atît de vijelios, încît Castanier își văzu tainicul inamic la o sută de pași de el, prin mijlocul bulevardului Montmartre, urcîndu-l în trap grăbit, înainte de a-i trece prin minte să-l oprească.

— Dar, pe onoarea mea, ce mi se întîmplă e supranatural ! își zise el. Dacă aș fi așa de nărod ca să cred în Dumnezeu, mi-aș spune că l-a pus pe sfîntul Mihail pe urmele mele. Nu cumva necuratul și poliția mă lasă-n pace deocamdată ca să mă-nhațe apoi ca din oală ? Cine-a mai pomenit una ca asta ! Haida-de ! prostii curate...

Castanier apucă pe strada Faubourg Montmartre și încetini pasul pe măsură, ce înainta pe strada Richer. Acolo, într-o clădire nouă-nouță, la etajul al doilea al unei aripi cu fața spre grădini, trăia o tînră cunoscută în cartier sub numele de doamna de La Garde, și care era în clip nevincvat pricina nelegiuitei fapte săvîrșită de Castanier. Pentru a lămuri acest fapt și a zugrăvi pînă la capăt criza sub care se prăbușea casierul nostru, e nevoie a arăta pe scurt cîteva întîmplări din viața lui de pînă atunci.

Doamna de la Garde, care nu-și dezvăluise adevăratul nume nimănui, nici chiar lui Castanier, preîn-dea că este piemonteză. Era o fată din acelea care, fie dintr-o mizerie prea adîncă, fie din lipsă de lucru ori din frica de moarte, și adesea prin trădarea unui

prim iubit, sint împinse să îmbrățișeze o meserie pe care cele mai multe dintre ele o îndeplinesc cu dezgust, multe cu nepăsare, cîteva ca să asculte de legile făpturii lor. Cînd era gata să se arunce în prăpastia prostituției pariziene, la vîrsta de șaisprezece ani, frumoasă, și pură ca o mađonă, îl întilni pe Castanier. Prea nestrujit la mutră pentru a avea succese în lume, sătul să tot dea tîrcoale în fiecare seară pe bulevarde ca să vîneze o aventură de dragoste pe bani, fostul dragon dorea de multă vreme să pună oarecare ordine în neregula moravurilor sale. Izbit de frumusețea sărmanei copile pe care hazardul i-o arunca în brațe, se hotări s-o salveze de la viciu spre folosul său, printr-un gînd pe atît de egoist pe cît de binevoitor, așa cum sint adesea unele gînduri ale celor mai buni dintre oameni. Firescul omenesc este deseori bun, starea socială îi altoiește cu ce are ea rău, de aici unele intenții corcite pentru care judele trebuie să se arate îngăduitor. Iar Castanier avea destulă minte pentru a fi și șiret cînd interesele-i erau în joc. Deci, voind negreșit să știe pe ce e filantrop, făcu mai întii din această fată iubită sa.

— Ehei ! își spuse în graiu-i ostășesc, un lup bătrîn ca mine nu trebuie să se lase mîncat de-o oaie. Castanier-tată, înainte de a te înhăma la însurătoare, ia să facem noi o recunoaștere în moralul fetei, să ne încredințăm dacă-i în stare de fidelitate ori ba !

În cel dintii an al acestei legături nelegale, care însă o punea în situația cea mai puțin criticabilă din toate cîte le dezaprobă lumea, piemonteza își luă numele fantezist de Aquilina, după un personaj din *Veneția salvată*, tragedie englezească pe care întîmplător o citise. Credea că seamănă cu acea curtizană, fie prin simțămintele precoce pe care le nutrea în inimă, fie prin chipul său, fie prin întreaga ei înfățișare. Cînd Castanier descoperi că duce viața cea mai așezată și mai virtuoasă pe care o poate avea o femeie aruncată în afara legilor și convențiunilor sociale, îi împărtăși dorința de a trăi împreună ca soț și soție. Ea deveni atunci doamna de la Garde, spre a reintra, pe cît o permiteau moravurile pariziene, în condițiile

unei căsnicii reale. În adevăr, ideea fixă a multor din aceste fete purcede de la voința să se facă acceptate ca bune burgheze, credincioase prostește soților, în stare să fie mame excelente, să țină răbojul cheltuelilor și să cîrpească rufe. Această dorință pornește deci dintr-un simțămînt atît de lăudabil, încît societatea ar trebui să țină seama de el. Dar societatea nu se va îndrepta cit lumea și pămîntul, și va continua să privească femeia măritată ca pe o corvetă căreia flamura și scriptele îi îngăduiau a face curse, în vreme ce femeia întreținută este piratul pe care-l înhați, găsindu-l fără acte. În ziua cînd doamna de la Garde voi să semneze doamna Castanier, casierul s-a miniat foarte.

— Așadar nu mă iubești îndeajuns ca să mă iei în căsătorie ? întrebă ea.

Castanier nu răspunse nimic și rămase pe gînduri. Biata copilă se resemnă. Fostul dragon fu deznădăjduit. Naqui, mișcată de această deznădejde, ar fi vrut să-l liniștească ; dar, pentru a-l liniști, nu trebuia oare să cunoască pricina deznădejdii ? În ziua cînd Naqui voi să dezlege taina, fără a-l iscodi, totuși prea stăruitor, casierul dezvălui cu o jalnică umilință existența unei anume doamne Castanier, soție legitimă, de o mie de ori blestemată, care trăia neștiută de nimeni la Strasbourg dintr-un neînsemnat venit al unei mici proprietăți și căreia îi scria de două ori pe an, păstrînd asupra ei o atît de adîncă tăcere, încît nimeni nu-l bănuia însurat. Pentru ce această discreție ? Deși motivul este cunoscut și prea cunoscut multor militari care se pot găsi în aceeași situație, e totuși util să-l spunem.

Adevăratul „trupier”, dacă e îngăduit să ne slujim aici de cuvîntul folosit în armată pentru a denumi oamenii urșiți să moară căpitani, acest șerb legat de glia unui regiment, este o făptură prin esență naivă, un Castanier dinainte hărăzit tertipurilor unor mame care, în tîrgurile de garnizoană, își urnesc cu greu pietrele din casă. Așadar, la Nancy, în timpul unuia din scurtele popasuri în care armatele imperiale se odihneau în Franța, Castanier avu nefericirea să pună

ochii pe-o duduiță cu care dansase la una din sindrafiile numite în provincie *redute*, adeseori oferite orașului de ofițerii garnizoanei și *vice-versa*. De îndată, amabilul căpitan fu obiectul uneia din acele ademeniri pentru care mamele găsesc complici în sufletul omenească, punindu-i în mișcare toate resorturile, precum și în prietenii lor care conspiră cu ele. Asemeni ființelor care nu au decît un singur gînd, aceste mame raportează totul la marele lor vis, din care clădesc o operă îndelung elaborată, aidoma cu pîlnia de nisip în fundul căreia stă *formica leo*⁸. Poate că nimeni nu va pătrunde niciodată în acel labirint atît de bine zidit ; se prea poate ca *formica leo* să moară atunci de foame și de sete, nu ? Dar, dacă vreo gîză zăpăcită va nimeri cumva înăuntru, acolo va rămîne pe veci. Tainicile calcule de avariție pe care fiecăare bărbat și le face însurîndu-se, proiectele, vanitățile omenești, toate sforile prin care e atras în capcană un căpitan, toate l-au dat gata pe Castanier. Spre nenorocirea sa, o lăudase pe fiică față de mamă, aducîndu-i-o după un vals ; urmă o conversație care se încheie cu cea mai firească dintre invitații. O dată intrat în casă, dragonul fu uluit de simplitatea unui sălaș unde bogăția părea că se ascunde sub o avariție afectată. Aici el deveni obiectul unei iscusite măguliri, și fiecare lăudă feluritele comori ce se aflau în acea casă. Un prînz anume servit în farfurii de argint împrumutate de-un unchi, atențiile unei fiice singură la părinți, cancanurile orașului, un sublocotenent bogat care se prefăcea că vrea să-i taie craca de sub picioare ; în sfîrșit, cele o mie și una de curse fură atît de bine urzite de *formica leo* din provincie, încît Castanier spunea, cinci ani mai tîrziu :

— Nici acum nu știu cum s-a întîmplat !

Dragonul primi cincisprezece mii de franci dotă și o domnișoară, din fericire fără aptitudini de maternitate, dar pe care doi ani de căsnicie o făcură cea mai slută și, ca atare, cea mai hartăgîoasă femeie de pe pămînt. Tenul acestei fete, păstrat alb datorită unui regim sever, deveni stacojiu, obrazul, ale cărei culori vii anunțau o ispititoare cumînțenie, se acoperi de

coșuri ; trupul care părea drept, se încovoie ; îngerul se preschimba într-o făptură ursuză și bănuitoare care-l scoase din fire pe Castanier ; mai apoi și așerea se spulberă. Dragonul, nemiarecunoscînd femeia pe care o luase în căsătorie, o consemnă într-o mică proprietate, la Strasbourg, pînă ce-i va veni poșta lui Dumnezeu să-și împodobească cu ea paradisul. Era una din acele femei virtuozose care, neavînd ocazie să facă altminteri, asasinează îngerii cu jelaniile lor, se roagă lui Dumnezeu în așa chip încît îl plictisesc dacă le ascultă și își foarfecă frumușel bărbatul, sfîrșindu-și seara bostonul cu vecinele.

Cînd Aquilina află toate aceste pacoste, se atașă sincer de Castanier și-l făcu atît de fericit prin plăcerile veșnic noi pe care prin geniul său de femeie știa să le varieze, dăruindu-le totodată din plin, încît, fără s-o știe, pricinui pieirea casierului. Ca multe din femeile pe care natura pare a le fi ursit să adîncească iubirea pînă în străfunduri, doamna de la Garde era dezinteresată. Nu cerea nici aur, nici giuvaieră, nu se gîdea niciodată la viitor, trăia în prezent și mai ales în plăcere. Bogatele găteți, toaletele, echipajul, atît de cu foc dorite de femeile de soiul ei, ea nu le accepta decît ca o armonie în plus în tabloul vieții. Nu le voia din vanitate, din dorința de a părea, ci pentru a fi mai bine. De altminteri, nici o ființă nu se lipsea mai ușor ca dînsa de astfel de lucruri. Cînd un bărbat generos, cum sînt aproape toți militarii, dă peste o femeie de soiul acesta, simte în inimă un veșnic clocot de ciudă, găsindu-se mai prejos decît ea în ceea ce da și primea de la viață. E în stare atunci să atace o diligență spre a-și procura bani, dacă nu are destui pentru darurile cu care ar vrea s-o copleșească.

Omul așa e plămădit. Se face uneori vinovat de o crimă pentru a rămîne mare și nobil în ochii unei femei sau înaintea unui public special. Un îndrăgostit e aidoma cu jucătorul care s-ar socoti dezonorat dacă n-ar restitui ce a împrumutat de la curier și care săvîrșește monstruoziități, își despoaie soția și copiii, fură și ucide pentru a se întoarce cu buzunarele dol-

dora, și-și pierde onoarea în ochii tuturor, în afara acelor care frecventează casa fatală.

Așa se întâmplă cu Castanier.

Mai întâi o instalase pe Aquilina într-un modest apartament la un al patrulea etaj și numai cu mobile extrem de simple. Dar, descoperind frumusețile și marile calități ale acestei fete, prinind de la ea acele nemaipomenite dezmiardări pe care nici un grai nu le poate zugrăvi, își pierdu mințile și voi să-și îndobeaască idolul. Rochiile Aquilinei contrastau atât de comic cu mizeria locuinței sale, încît, pentru amîndoi, cadrul se ceru schimbat. Această schimbare înghiți aproape toate economiile lui Castanier care-și mobilă apartamentul semi-conjugăl cu luxul special al femeii întreținute.

O femeie frumoasă nu vrea nimic urît în jurul ei. Ceea ce o deosebește de celelalte femei este sentimentul omogenității, una din nevoile naturii noastre cel mai puțin observate, și care împinge pe fetele bătrîne să nu se înconjoare decît de vechituri. Deci, i-au trebuit acestei delicioase piemonteze obiectele cele mai noi, cele mai la modă; tot ceea ce negustorii aveau mai cochet, tapete, mătăsuri, bijuterii, mobile ușoare și fragile, prea frumoase porțelanuri. Nu ceruse nimic. Numai că, atunci cînd a fost nevoie să aleagă, cînd Castanier o întreba: „Cam ce-ai dori tu?“, ea răspundea: „Dar asta e tot ce poate fi mai bun!“ Iubirea care se zgîrcește nu e niciodată adevărată iubire; Castanier lua deci tot ce era mai frumos. Odată scara proporțiilor admisă, totul în acest menaj trebui de la sine să se afle în armonie. Astfel, rufăria, argintăria și cele o mie de accesorii ale unei case pusă la punct, vasele de bucătărie, cristalurile, naiba mai știe ce! Deși Castanier voi, cum sună o prea cunoscută expresie, să facă lucrurile cu simplitate, se îndatora pe zi ce trecea. Un lucru avea nevoie de un altul. O pendulă voia două sfeșnice. Căminul ornăt își cerea un interior pe măsura lui. Draperiile, tapetele, erau prea noi pentru a fi lăsate pradă fumului, a fost nevoie deci să se instaleze căminuri elegante, proaspăt născocite de oameni meșteri în prospecte și care făgăduiau un apa-

rat fără rival împotriva fumului. Mai apoi, Aquilina găsi atât de plăcut să alerge desculță pe covorul din odaia sa, încît Castanier puse peste tot covoare spre a face nebunii cu Naqui ; în sfîrșit îi instalează o cameră de baie, tot ca ea să se simtă mai bine. Negustorii, lucrătorii, fabricanții din Paris au o artă fără seamăn în a lărgi gaura din punga unui bărbat : cînd îi întrebi, nu știu prețul, iar paroxismul dorinței nu suferă întîrziere ; ei împing astfel la comenzi făcute în tenebrele unui deviz aproximativ, apoi nu prezintă niciodată socotelile și tirăsc pe client în vârtejul furniturilor. Totul e delicios, încîntător, fiecare e satisfăcut. După cîteva luni, acești furnizori plini de bunăvoință se înființează din nou metamorfozați în totaluri de o înspăimîntătoare exigență : sînt strîmtorați, au plăți urgente de făcut, pretind chiar că dau faliment, se vaietă, și încasează ! Prăpastia se cascadează atunci, zvîrlind o coloană de cifre care pășesc patru cîte patru cînd ar trebui să meargă cu nevinovăție trei cîte trei.

Înainte de a cunoaște totalul cheltuielilor, Castanier ajunsese pînă acolo că-i oferea iubitei un echipaj cu ziua de cîte ori ieșea, în loc s-o lase să urce într-o birjă obișnuită. Castanier era cam mîncău, avu deci o excelentă bucătăreasă ; și, ca să-i fie pe plac, Aquilina îl răsfața cu trufandale, cu rarități gastronomice, cu vinuri alese pe care le cumpăra ea însăși. Dar neavînd nimic al ei, cadourile sale, atât de prețioase prin atenție, prin delicatețea și grația ce le dictau, secătuiau periodic punga lui Castanier, care nu voia ca scumpa-i Naqui să rămînă fără bani, și ea era veșnic fără bani ! Masa fu deci izvor de cheltuieli uriașe în raport cu averea casierului. Ex-dragonul fu silit să recurgă la artificii comerciale pentru a-și procura bani, căci îi era cu neputință să renunțe la plăcerile sale. Dragostea lui pentru femeie nu-i îngăduise să țină piept fanteziilor iubitei. Era un bărbat din aceia care, fie din amor propriu, fie din slăbiciune, nu pot refuza nimic unei femei, și care încearcă o dată de covîrșitoare sfială pentru a spune : „Nu pot... Mijloacele nu-mi permit... N-am bani...”, încît se ruinează.

Așadar, în ziua cînd Castanier se trezi în fundul prăpastiei și cînd, pentru a se salva, trebuia s-o părăsească pe Aquilina și să se pună la regim de pîine și apă spre a-și achita datoriile, era atît de deprins cu această femeie, cu viața aceasta, încît își amîna în fiecare dimineată proiectele de reformă. Impins de împrejurări, mai întîi se împrumută. Prin poziția sa, prin antecedentele sale, se bucura de o încredere care-i folosi spre a combina un sistem de împrumut potrivit nevoilor sale. Mai pe urmă, pentru a deghiza sumele la care i se urcă în scurtă vreme datoria, recurse la ceea ce comerțul numește „*circulații*”. E vorba de niște bilete care nu reprezintă nici mărfuri, nici valori bănești furnizate, și pe care primul girant le plătește pentru binevoitorul subscriitor, un fel de fals tolerat, pentru că nu poate fi constatat și fiindcă, dealtminteri, această fraudă închipuită nu devine reală decît printr-o neplată. În sfîrșit, cînd Castanier se văzu în imposibilitate de a-și duce mai departe manevrele financiare, fie prin creșterea capitalului, fie prin enormitatea dobînzilor, ajunse la strîmtoarea să nu mai facă față creditorilor. Cînd ziua dezonoarei sosi, Castanier preferă falimentul fraudulos falimentului simplu; crima, delictului. Hotărî să sconteze încrederea ce-o merita probitatea lui reală, și să mărească numărul creditorilor săi, împrumutînd, după pilda celebrului casier al vistieriei regești, suma necesară spre a trăi fericit în țară străină pînă la sfîrșitul zilelor. Deci, procedase așa cum am văzut. Aquilina nu cunoștea frămîntările acestei vieți, ea o gusta din plin cum fac o seamă de femei, întrebîndu-se tot atît de puțin cum de cădeau banii din cer, după cum unii oameni, mincîndu-și franzeleța aurie, nu se întreabă în ce fel crește griul, căci bătaia de cap și vitregiile agriculturii stau în spatele cuptorului brutarilor, așa după cum în dosul luxului abia vizibil al celor mai multe căsnicii pariziene, se ascund griji apăsătoare și zdrobitoare caznă.

În momentul cînd Castanier trecu prin chinurile sovăielii, gîndind la o acțiune ce-ar putea să schimbe întreaga-i viață, Aquilina, stînd liniștită la gura focului, tolănită cu nepăsare într-un uriaș fotoliu, îl aș-

tepta, în tovărășia slujnicei. La fel cu toate slujnicuțele care servesc asemenea doamne, Jenny îi devenise confidentă după ce-și dădu seama cu ce irezistibilă forță stăpîna îl subjugase pe Castanier.

— Cum facem deseară ? Léon vrea neapărat să mă vadă, spunea doamna de la Garde citind un răvaș înflăcărat scris pe o foiță de culoarea perlei.

— Iaca pe domnu' ! tresări Jenny.

Castanier intră. Fără să se fîsticească, Aquilina răsuci scrisoarea, o apucă cu cleștele și o arse.

— Asta faci tu cu scrisorelele tale de dragoste ? întrebă Castanier.

— Oh, Doamne, vezi bine, îi răspunse Aquilina. Nu-i cel mai bun mijloc ca să nu cadă în mîini nedorite ? De altfel, nu-i așa că focul trebuie să tragă la foc, așa cum apa trage la rîu ?

— Spui asta, Naqui, ca și cum ar fi un adevărat bilețel de dragoste...

— Și ce, nu-s oare destul de frumoasă ca să primesc scrisori de dragoste ? răspunse întinzînd fruntea lui Castanier cu un fel de nepăsare care i-ar fi spus unui bărbat mai puțin orbit că ea îndeplinea doar o datorie conjugală făcînd plăcerea casierului ; Castanier ajunsese la acel grad de pasiune inspirată de obișnuință, care nu mai îngăduia să deschizi ochii.

— Am pe deseară o lojă la Gymnase, reluă el ; să cinăm devreme ca să nu cinăm în diligență.

— Du-te cu Jenny. N-am chef de spectacol. Nu știu ce am în seara asta, prefer să stau dinaintea focului.

— Haide totuși, Naqui ; mult n-am să te mai plictisesc cu persoana mea. Da-da, Quiqui, plec diseară și am să lipsesc o bucată de vreme. Te las aici stăpîna peste toate. Imi vei păstra inima ta ?

— Nici inima, nici altceva, spuse ea. Dar la întoarcere, Naqui va fi tot Naqui pentru tine.

— Așa da, asta zic și eu sinceritate. Deci, n-ai de gînd să mă urmezi ?

— Nu.

— De ce ?

— Ei ! urmă ea surîzînd, cum pot să-mi părăsesc iubitul care-mi scrie răvașe atît de dulci ?

Și arată cu un gest pe jumătate batjocoritor hirtia făcută scrum.

— Să fie oare adevărat? întrebă Castanier. Chiar să ai cumva un amant?

— Cum? răspunse Aquilina, nu te-ai uitat nicio dată în oglindă, dragule? Întii și întii numeri cincizeci de ani! Pe urmă, ai o tărtăcuță bună de tejgheaua unei precupețe, nimeni n-ar zice ba dacă ai vrea s-o vinzi drept bostan. Când urci scara, gîfii ca o focă. Burta ți se leagănă într-o parte și-ntr-alta, ca un briliant pe capul unei femei... Degeaba ți-ai făcut stagiul la dragoni, ești un babalîc urît foc. Pe ce am mai scump, dacă vrei să te stimez, nu te sfătuiesc să mai fii și neghiob pe deasupra și să crezi că o fată ca mine nu se consolează de amorul tău astmatic, cu niscai floricele de-o tinerețe ceva mai proaspătă...

— Vrei desigur să rîzi, Aquilina?

— Păi ce, tu nu rîzi? Mă iei drept o proastă, de-mi anunți plecarea? „Plec diseară“, înșină ea schimonosindu-l. Adormitul, păi așa ai vorbi tu dac-ai părăsi pe micuța ta Naqui? Te-ai buhăit, ca un vițel ce ești!

— Mă rog, dacă plec, vii cu mine? întrebă el.

— Spune-mi mai întii dacă voiajul tău nu-i o glumă proastă.

— Serios că da, plec.

— Ei bine, serius că da, eu rămîn. Călătorie sprîncenată, puiule, și am să te-aștept. Mai curînd aș părăsi viața decît să-mi las eu frumusețe de Paris...

— Și nu vii tu în Italia, la Neapole, să ducem o viață de-a mai mare dragul, dulce și luxoasă, cu babalîcul tău care gîfîie ca o focă?

— Iaca nu.

— Ingrato!

— Eu ingrată? sări în sus Aquilina. Pot pleca în clipa asta fără să iau nimic de aici, decît persoana mea. Ți-am dat toate comorile pe care le posedă o fată tinărară și încă ceva pe care tot sîngele tău cu al meu la un loc n-ar fi în stare să-mi dea înapoi. Dacă aș putea, prin cine știe ce mijloc, vînzîndu-mi de pildă veșnicia, să-mi recapăt floarea trupului așa cum mi-am recăpătat-o poate pe cea a sufletului, și să mă

dăruiesc amantului meu pură ca un crin, n-aş şovăi o clipă ! Prin ce devotament mi l-ai răsplătit pe al meu ? M-ai hrănit şi mi-ai dat un acoperiş împins de acelaşi sentiment care-l mîna pe om să dea de mîncare unui cîine şi să-l închidă într-o cuşcă, fiindcă-l păzeşte cu credinţă, fiindcă-i primeşte călcîile în spate cînd e în toane rele şi pentru că îi linge mîna îndată ce-l cheamă înapoi. Care din noi s-a dovedit mai darnic ?

— Oh ! scumpa mea copilă, nu vezi că glumesc ! protestă Castanier. Fac o scurtă călătorie care n-o să dureze mult. Dar mergi cu mine la Gymnase ; am să plec pe la miezul nopţii, după ce-mi iau un dulce rămas bun de la tine.

— Biet motănaş, chiar pleci ? întrebă ea luîndu-l de gît ca să-i ascundă faţa pe pieptul ei.

— Mă înăbuşi ! strigă Castanier cu nasul între sînil Aquilinei.

Femeiuşca şopti în urechea slujnicei :

— Du-te de spune lui Léon să nu vină decît la ora unu. Dacă nu-l găseşti, şi el soseşte în timpul cît eu îmi iau rămas bun, îl ții la tine...

— Bine, reluu apoi ridicînd capul lui Castanier şi zădărimdu-i virful nasului, haide, tu, cea mai dragălaşă dintre foci, am să merg cu tine deseară la teatru. Dar atunci, să mîncăm ! Ai o bunătate de masă, toate felurile după care-ţi lasă gura apă.

— Peste seamă de greu, zise Castanier, să părăsească cineva o femeie ca tine !

— Ei, atunci, de ce pleci ? îl întrebă ea.

— Ah ! de ce ? de ce ? Ca să-ţi explic de ce, ar trebui să-ţi spun lucruri care ți-ar dovedi că iubirea mea pentru tine merge pînă la nebunie. Dacă tu mi-ai dăruit onoarea ta, eu mi-am vîndut-o în schimb pe a mea, sîntem chit. Asta înseamnă a iubi ?

— Ce tot îndrugi ? Zi ! Haide ! spune-mi că dacă aş avea un iubit tot ai mai ţine la mine ca un tată, asta ar fi dragoste ! Haide, spune-mi-o acum îndată, şi dă laba.

— Am să te omor, zise Castanier zîmbind.

Se așezară la masă și după cină plecară la teatru. După ce se jucă prima piesă, Castanier voi să se arate cîtorva persoane cunoscute pe care le văzuse în sală, spre a înlătura cît mai mult timp cu putință orice bănuială asupra fugii sale. Lăsă pe doamna de la Garde în loja sa care, după obiceiurile modeste, era un *benoar*, și veni să se plimbe în foaier. Abia făcu cîteva pași, cînd îl zări pe Melmoth a cărui privire îi sfredeli măruntaiele cu aceeași dogoare de foc și cu teroarea de acum cîteva ceasuri. Ajunseră unul în fața celuilalt.

— Falsificator ! strigă englezul.

La auzul acestui cuvînt, Castanier privi la spectatori care se plimbau. Îi păru că citește pe fețele lor o uimire plină de curiozitate, voi că se descotorosească pe loc de acest englez și ridică mîna să-l ia la palme ; dar își simți brațul paralizat de o putere de neînvins care puse stăpînire pe forța sa și-l pironi locului ; lăsă pe străin să-i ia brațul și împreună pășiră în foaier. ca doi prieteni.

— Cine oare-i atît de tare ca să-mi reziste ? Au nu știi că totul aici pe pămînt trebuie să asculte de mine, că eu pot totul ? Eu citesc în inimi, văd viitorul, cunosc trecutul. Sînt aici și pot fi și aiurea ! Nu depind nici de timp, nici de spațiu, nici de distanță. Lumea este la picioarele mele ! Am facultatea de a mă bucura întotdeauna și de a dărui întotdeauna fericirea. Ochiul meu străpunge zidurile, vede comorile, și mă înfrupt din ele cu amîndouă mîinile. La un senin al capului meu, palate se clădesc, și arhitectul meu nu dă greș niciodată. Pot face să crească flori pe orice fel de pămînturi, pot să îngrămădesc nestemate, pot să fac mormane de aur, să-mi procur femei veșnic noi ; în sfîrșit, totul mi se supune. Aș putea juca la bursă fără greș, dacă cel care știe să găsească aurul acolo unde îl îngroapă zgîrciții ar mai avea oare nevoie să bage mîna în punga altora ! Simte așadar, biet netrebnic sortit rușinii, simte așadar puterea ghearei care te ține ! Incearcă să îndoi acest braț de fier ! Să moi această inimă de diamant ! Cutează să te îndepărtezi de mine ! Chiar dacă ai fi în funlul beciurilor de sub

Sena, nu mi-ai auzi vocea? Chiar dacă ai cobori în catacombe, nu m-ai vedea? Vocea mea domină bubuitul trăsnetului, ochii mei se întrec în scînteiere cu soarele, căci eu sînt egalul *Celui care poartă lumina!*

Castanier auzea spăimoasele cuvinte, nimic în el nu le contrazicea, și păsea alături de englez fără să se poată îndepărta de el.

— Îmi aparții, ai săvîrșit o crimă. Am găsit deci în sfîrșit tovarășul pe care-l căutam. Vrei să-ți afli destinul? Aha! socoteai să vezi un spectacol, nu-ți va lipsi, vei avea două. Haidem, prezintă-mă doamnei de la Garde drept unul din prietenii tăi. Nu sînt eu ultima ta nădejde?

Castanier se întoarce la loja sa urmat de străinul pe care se grăbi să-l prezinte doamnei de la Garde după cum primise poruncă. Aquilina nu părea de fel surprinsă văzîndu-l pe Melmoth. Englezul refuză să ia loc în scaunele din față ale lojei, nevoind să despartă pe Castanier de iubita sa. Cea mai simplă dorință a englezului era un ordin de care trebuia să asculte.

Piesa ce avea să se joace era ultima. Pe atunci, micile teatre nu dădeau decît trei piese. Teatrul Gymnase avea pe acea vreme un actor care-i asigura voga. Perlet urma să joace *le Comédien d'Etampes*, vodevil în care apărea în patru roluri deosebite. Cînd cortina se ridică, străinul înlînse mîna asupra sălii. Castanier scoase un țipăt de spaimă ce i se opri în gîtlejul strîns ca într-un clește, căci Melmoth îi arătă scena cu degetul dîndu-i astfel a înțelege că poruncise să se schimbe spectacolul. Casierul văzu cabinetul lui Nucingen. Patronul se afla în consfătuire cu un funcționar superior de la prefectura de poliție, care-i explica purtarea lui Castanier prevenindu-l de sustragerea efectuată în casieria sa, de falsul comis întru prejudiciul său și de fuga casierului. O plîngere era deîndată scrisă, semnată și trimisă procurorului regelui.

— Crezi c-ar mai fi timp? întrebă Nucingen.

— Da, răspundea agentul: el este la Gymnase și nu bănuiește nimic.

Castanier se foi pe scaun și voi să plece ; însă mîna lui Melmoth îi încheștă umărul silindu-l să rămînă, sub impulsul înfricoșătoarei puteri ale cărei efecte le simțim în coșmar. Acest om. era coșmarul însuși și îl împresura pe Castanier ca o miasmă înveninată. Cînd bietul casier se întorcea să-l implore pe englez, întîlnia o privire de foc din care țîșneau curenți electrice ; ca niște stropi metalici de care Castanier se simțea pătruns, zguduît din creștet pînă-n tălpi și țintuit locului.

— Ce ți-am făcut ? rostea în deznădejdea lui și gîlîind ca un cerb la margine de izvor ; ce vrei de la mine ?

— Privește ! îi strigă Melmoth.

Castanier privi ceea ce se petrecea pe scenă. Decorul fusese schimbat, spectacolul se sfîrșise ; Castanier se văzu el însuși pe scenă coborînd din trăsură cu Aquilina ; dar, în clipa cînd intră în curtea locuinței, pe strada Richer, decorul se schimbă din nou, reprezentînd interiorul apartamentului său. Jenny stătea la taifas dinaintea focului în odaia stăpînei sale, cu un subofițer dintr-un regiment de linie, în garnizoană la Paris.

— Pleacă, spunea sergentul ce părea că face parte dintr-un neam de oameni înstăriți, am să fiu deci fericit în tihnă ! O iubesc prea mult pe Aquilina ca să pot vedea că aparține acestui broscoi bătrîn ! Eu mă voi însura cu doamna de la Garde ! declară sergentul.

— Broscoi bătrîn ! îngîină cu obidă Castanier.

— Iată pe doamna cu domnu' ! Ascundeți-vă ! Uite, intrați aici, domnu' Léon ! Domnu' n-are să stea mult.

Castanier îl vedea pe subofițer ascunzîndu-se după rochiile Aquilinei în dulapul de haine. Casierul reveni în curînd el însuși pe scenă, își luă rămas bun de la iubita care împreună cu Jenny își rîdea pe înfundate de el spunîndu-i în același timp vorbele cele mai dulci și mai drăgăstoase. Plîngea pe de o parte, pe cealaltă rîdea. Spectatorii bisau cupletele.

— Afurisită femeie ! strigă Castanier în lojă.

Aquilina rîdea cu lacrimi exclamînd :

— Doamne, cit e de caraghios Perlet în englezoaică ! Cum ! Din toată sala numai tu nu rîzi ? Haide, rizi și tu, motănașule ! il îmbie pe casier.

Melmoth începu să ridă într-un chip care-l băgă în răcori. Acest rîs englez îi răsucea măruntaiele și-i sfredelea creierul, ca și cum un chirurg l-ar fi trepanat cu fierul roșu.

— Ei rid ! ei rid ! repeta zvircolindu-se Castanier.

În acel moment, în loc să vadă pe pudibonda lady pe care o reprezenta atît de comic Perlet și a cărei păsărească anglo-franceză făcea toată sala să se tăvălească de rîs, casierul se vedea lăsînd în urmă strada Richer, urcîndu-se într-o birjă pe boulevard, făcîndu-și cumpărăturile spre a merge la Versailles. Scena se schimba din nou. Recunoscu în colțul străzii Orange-rie cu strada Récollets, cîrciumioara suspectă pe care o ținea fostu-i sergent de cavalerie. Se făcea a fi ora două noaptea, cea mai deplină liniște domnea, nu se afla țipenie de om care să-l pîndească ; trăsura-i era înhamată cu cai de poștă, și, spre a înlătura bănuiele, venea de la o casă de pe Avenue de Paris unde locuia un englez pentru care fusese comandată. Castanier avea asupra lui valorile și pașaportul, se urca în trăsură, pleca. Dar, la barieră, Castanier zări niște jandarmi pedestri care așteptau trăsura. Scoase un țipăt îngrozitor pe care-l înăbuși privirea lui Melmoth.

— Uită-te și taci ! îi spuse englezul

Castanier se văzu o clipă aruncat în închisoare la Conciergerie. Apoi, în actul cinci al acestei drame intitulate *Casierul* se zări, trei luni mai tîrziu, ieșind de la curtea cu jurați, condamnat la douăzeci de ani de muncă silnică. Scoase un nou țipăt cînd se văzu expus în piața Palatului de Justiție, și cînd fierul roșu al călăului îi sfîrîi în carne stigmatul condamnării. În sfîrșit, în ultima scenă, se afla în țarcul pușcării Bicêtre, printre alți șaizeci de ocnași, așteptîndu-și rîndul spre a merge să i se pună cătușele.

— Dumnezeule ! Nu mai pot de rîs !... spunea Aquilina. Dar de ce ești așa de întunecat, motănelule ! Ce ai ? Domnul acela nu mai e aici.

— Două vorbe, Castanier ! îi zise Melmoth în clipa când, după sfîrșitul piesei, doamna de la Garde își punea mantoul ajutată de îngrijitoarea din lojă.

Coridorul gema de lume, orice fugă era cu neputință.

— Ei bine, ce este ?

— Nici o putere omenească nu te poate împiedica să o însoțești pe Aquilina pînă acasă, să te duci la Versailles și să fii arestat.

— Pentru ce ?

— Pentru că brațul care te ține, spuse englezul, nu-ți va da drumul în ruptul capului.

Castanier ar fi voit să poată rosti numai cîteva vorbe din cele care să-l nimicescă sigur și după care să-l înghită iadul.

— Dacă Necuratul ți-ar cere sufletul, nu i l-ai da în schimbul unei puteri egale cu a lui Dumnezeu ? Dintr-un singur cuvînt, ai pune la loc în casieria baronului de Nucingen cei cinci sute de mii de franci pe care i-ai luat. Pe urmă, rupînd polița, orice urmă de crimă s-ar șterge. În sfîrșit, ai avea aur cu nemiluita... Nu crezi în nimic, nu-i așa ? Ei bine, dacă toate astea se îndeplinesc, cel puțin vei crede în diavol ?

— Dacă s-ar putea îndeplini ! exclamă Castanier bucuros.

— Cel care poate face aceasta, răspunse Englezul, ți-o afirmă.

Melmoth întinse brațul în momentul când Castanier, doamna de la Garde și el se aflau pe bulevard. Tocmai cădea o ploaie mărunță, pe jos era noroi, atmosfera era greoaie și cerul întunecat. Indată ce brațul străinului se întinse, soarele luminează Parisul. Castanier se văzu în plină amiază, ca într-o frumoasă zi de iulie. Arborii erau acoperiți cu frunze și parizienii, gătiți ca de duminică, circulau în două șiruri voioase. Vînzătorii de răcoritoare strigau : „Băutura, rece băutura !”. Echipajele străluceau zburînd în goană prin mijlocul străzii. Casierul scoase un țipăt de groază. La acest țipăt, bulevardul redeveni umed. Doamna de la Garde se urcase în trăsură.

— Dar haide odată, dragul meu ! îi spuse ea, vino sau rămii. Nu zău, astă seară ești plicticos ca ploaia care se cerne...

— Ce trebuie să fac ? întrebă Castanier pe Melmoth.

— Vrei să-mi iei locul ? îl ispită englezul.

— Da.

— Ei bine, atunci voi fi la tine peste câteva clipe.

— Zău așa, Castanier, tu nu ești în toate apele tale ! îl bombănea Aquilina. Pui tu ceva la cale, prea erai posomorît și dus pe gânduri în timpul spectacolului... Dragul meu, îți trebuie ceva ce ți-aș putea da eu ? Vorbește !

— Aștept să ajungem acasă ca să știu dacă mă iubești.

— Da' de ce s-aștepți, zise ea aruncându-i-se de gât, uite !

Îl îmbrățișă cu mult foc în aparență, dîndu-i dez-mierdări din acelea care, la asemenea iăpturi, devin gesturi profesionale, ca jocurile de scenă la actrițe.

— De unde vine, muzica asta ? întrebă Castanier.

— Na-ți-o bună, acum ți se năzare muzică !

— Muzică cerească, reluă el. S-ar spune că sunetele vin de sus.

— Cum ? tu care mi-ai refuzat întotdeauna o lojă la Italieni sub pretext că nu puteai suferi muzica, iată-te meloman acum ! Zău așa, ești scrîntit ! Muzica-ți cîntă în căpățîna ta, dovleac bătrîn și hodorogit ! spuse ea luîndu-i capul și culcîndu-l pe umărul ei. Ia spune, papa, nu cumva îs roatele trăsorii care cîntă ?

— Ia ascultă Naqui ! Dacă îngerii îi fac muzică lui Dumnezeu, apoi nu poate fi decît aceea care-mi intră prin toți porii și prin urechi, și nu știu cum să ți-o descriu, este dulce ca mierea !

— Dar nici vorbă că i se face muzică lui Dumnezeu, fiindcă îngerii se zugrăvesc întotdeauna cu harfă. Pe onoarea mea, s-a scrîntit de tot ! își spuse, văzîndu-l pe Castanier în atitudinea unui fumător de opiu în extaz.

Sosiseră. Castanier, absorbit de tot ce văzuse și auzise, neștiind dacă trebuia să creadă sau să se în-

doiască, pășea ca un om beat, ieșit din minți. Se deșteptă în camera Aquilinei, unde fusese dus pe sus, susținut de iubită, de portar și de Jenny, căci leșinase coborînd din trăsura.

— Dragii mei, dragii mei, o să vină el! îngăimă afundîndu-se cu o mișcare deznădăjduită în fotoliul său de la gura focului.

În clipa aceea, Jenny auzi clopoțelul, merse să deschidă și anunță pe englez, spunînd că era un domn care avea întîlnire cu Castanier. Melmoth se arătă deodată. Se făcu o mare tăcere. El se uită la portar, portarul plecă.

— Doamnă, spuse Melmoth curtizanei, permiteți-mi să termin o chestiune care nu suferă nici o întîrziere.

Îl apucă pe Castanier de mîină, și Castanier se ridică. Împreună intrară în salonul fără lumină, căci ochiul lui Melmoth lumina întunericul cel mai de nepătruns. Fascinată de privirea stranie a necunoscutului, Aquilina rămase fără vlagă și incapabilă să se gîndească la iubitul pe care-l credea ascuns la slujnică, cînd de fapt, surprinsă de grabnica întoarcere a lui Castanier, Jenny îl pitise în dulapul de haine, ca în scena piesei jucată adineauri pentru Melmoth și victima lui. Ușa de la apartament se închise cu zgomot și nu după mult, Castanier apărui din nou.

— Ce-i cu tine? exclamă femeia întreținută, într-un cutremur de groază.

Casierul se schimbase la față. Tenul său aprins avea acum aceeași paloare stranie care pe străin îl făcea sinistru și rece. Ochii lui aruncau întunecate văpăi care răneau printr-o scăpărare de nesuportat. Înfățișarea-i bleagă devenise despotică și trufașă. Curtizana îl găsi pe Castanier parcă deodată slăbit, fruntea lui îi păru încununată de o maiestuoasă neîndurare și dragonul exala acum o putere aprigă care-i copleșea pe cei din jur ca o atmosferă apăsătoare. Aquilina se simți o clipă stingherită.

— Ce s-a petrecut în așa de scurt timp între acest om diabolic și tine? întrebă ea.

— Mi-am vindut sufletul lui. Simt bine, nu mai sînt același om. Mi-a luat făptura mea și mi-a dat-o pe a lui.

— Cum asta ?

— N-ai pricepe nimic... Ah ! urmă Castanier cu răceală, avea dreptate acest demon ! Văd tot și știu tot. Îmi puneai coarne !

La aceste vorbe Aquilina îngheță. Castanier se îndreptă spre dulapul de haine după ce aprinsese o luminare. Biata fată, uluită, îl urma și mult cumplită îi fu mirarea cînd Castanier, trăgînd la o parte rochiile atîrnate în cuier, dădu peste subolițer.

— Poftim încoa, drăguțule, îi zise apucîndu-l pe Léon de nasturele tunicii și tirîndu-l în camera sa.

Piemonteza, palidă, înnebunită de spaimă, se trîntise în fotoliu. Castanier se așeză pe canapeluța dinaintea focului și-l lăsă pe iubitul Aquilinei în picioare.

— Sînteți fost militar, îi zise Léon, sînt gata să vă dau satisfacție.

— Ești un nătărău, eu nu mai am nevoie să mă bat, pot ucide pe cine vreau dintr-o privire. Am să-ți spun eu acuși ce-i cu tine, puule. La ce te-ai omori ? Ai pe gît o dungă de sînge pe care eu o văd. Ghilotina te-așteaptă. Da-da, ai să mori în piața Grevei. Aparții călăului, nimic nu te poate scăpa. Faci parte dintr-o organizație de carbonari. Conspiri împotriva guvernului.

— Asta nu mi-ai spus-o ! strigă piemonteza către Léon.

— Habar n-ai deci, urmă casierul, că ministerul a hotărît azi dimineață să vă urmărească asociația ! Procurorul general v-a luat numele la toți. Sînteți denunțați de trădători. Se lucrează în momentul de față la întocmirea actului vostru de acuzare.

— Va să zică tu l-ai trădat ?... zise Aquilina cu un răcnut de leoaică și sări la Castanier să-l slîșie.

— Mă cunoști prea bine ca s-o crezi, răspunse Castanier cu un sînge rece care-o împietri pe iubita sa.

— Cum de știi atunci ?

— Nu știam nimic înainte de a mă duce în salon ; dar acum, văd tot, știu tot, pot tot.

Subofițerul era înmărmurit.

— Atunci scapă-l, dragul meu ! imploră fata căzînd în genunchi înaintea lui Castanier. Scapă-l, dacă poți totul ! Am să te iubesc, am să te ador, am să-ți fiu în loc de iubită sclavă. Mă voi supune tuturor capriciilor tale, poți face din mine tot ce-ai să vrei. Da, voi găsi mai mult decît iubire pentru tine ; voi avea devotamentul unei fiice pentru tatăl ei, pe lingă cel al unei... Dar înțelege-mă, Rodolphe ! În fine, oricît de nebu-nești ar fi pasiunile mele, voi fi totdeauna a ta ! Ce-aș putea spune ca să te-nduioșez ? Voi născoci plăceri... Voi... Oh, Doamne ! uite, cînd o să vrei ceva de la mine, de pildă să mă arunci pe fereastră, n-ai decît să-mi spui : „Léon !“ și mă voi arunca atunci în iad, voi accepta toate chinurile, toate bolile, toate durerile, tot ce-ai să-mi impui !

Castanier rămase rece. Drept orice răspuns, îl arătă pe Léon rînjind cu un rîs drăcesc :

— Ghilotina îl așteaptă !

— Nu, nu va ieși de aici, îl voi scăpa eu ! exclamă ea. Da, voi ucide pe cel care-l va atinge ! De ce nu vrei să-l scapi ? strigă ea cu o voce năprasnică, cu ochii aprinși, cu părul vilvoi. Poți s-o faci ?

— Pot totul.

— De ce nu-l scapi ?

— De ce ! izbucni Castanier al cărui glas tună pînă în măruntaiele clădirii. Ehei ! mă răzbun ! Menirea mea e să fac rău !

— Să moară, urmă Aquilina, el, iubitul meu ! E cu putință ?

Se repezi pînă la scrin, apucă un stilet ce se afla într-un coșuleț și se năpusti asupra lui Castanier care se porni pe rîs.

— Doar știi că fierul nu mă mai poate atinge...

Brațul Aquilinei se destinse ca o strună de harfă frîntă deodată.

— Pleacă, dragă amice, zise casierul întorcîndu-se spre subofițer, vezi-ți de treabă.

Întinse mîna, și militarul fu silit să se plece forței superioare desfășurate de Castanier.

— Sînt la mine acasă aici, aş putea trimite după comisarul de poliție ca să-i dau pe mîna un om ce s-a introdus în locuința mea ; prefer să-ți redau libertatea : sînt un demon, nu sînt un spion.

— Il voi urma, declară Aquilina.

— Urmează-l sănătoasă, răspunse Castanier. Jenny !...

Jenny apărui.

— Trimite portarul să le-aducă o birja.

— Uite, Naqui, vorbi Castanier scoțînd din buzunar un teanc de bancnote. N-ai să părăsești ca o cerșetoare pe un om care te mai iubește încă.

Îi întinse trei sute de mii de franci. Aquilina îi luă, îi aruncă jos, scuipă deasupra, îi călcă în picioare cu turbarea disperării, vorbind :

— Vom pleca amîndoi pe jos, fără un gologan de de la tine. Rămii Jenny.

— Bonsoar ! răspunse casierul culegîndu-și banii de pe jos. Eu, m-am întors din călătorie. Jenny ! chemă el, privind slușnica încremenită, îmi pari fată bună. Iată-te fără stăpînă, vino încoace ! Pentru seara asta vei avea un stăpîn.

Aquilina, temîndu-se de toate cîte se petreceau în jurul ei, plecă deîndată cu subofițerul la una din prietenele sale. Dar Léon era ținta bănuielilor poliției care-l urmărea în tot locul. Astfel că fu arestat puțin după aceea, împreună cu cei trei prieteni ai săi, după cum relatară ziarele timpului.

Casierul se simți pe de-a-ntregul schimbat la suflet și la trup. Acel Castanier, rînd pe rînd copil, tînăr, îndrăgostit, ostaș, curajos, încornorat, căsătorit, dezamăgit, casier, pasionat, criminal din dragoste, nu mai exista. Chipul lăuntric izbucnise în afară. Într-o clipă, craniul i se lărgise, simțurile i se ascuțiseră. Cugetul său îmbrățișă lumea, văzu totul ca și cum s-ar fi aflat la o înălțime prodigioasă. Înainte de spectacol, nutrea pentru Aquilina pasiunea cea mai necugetată ; decît să fi renunțat la ea, mai bine ar fi închis ochii la infidelitățile ei ; acest simțămînt orb se topise, așa cum un nor se destramă sub razele soarelui.

Fericită că ia locul ca succesoare a stăpînei și că pune mîna pe averea ei, Jenny făcu totul pe placul casierului. Dar Castanier care avea puterea să citească în suflete, descoperi adevărata pricină a acestui devotament doar trupesc. Drept care se jucă cu această fată cu malițioasă aviditate a unui prunc care, după ce-a stors zeama unei cireșe, aruncă sim-burele. A doua zi cînd, la dejun, Jenny se socotea doamna și stăpîna casei, Castenier îi repetă vorbă cu vorbă, gînd cu gînd, ce-și spunea ea în sine, bîndu-și cafeaua.

— Vrei să-ți spun eu ce gîndești, puico ? începui el surîzînd, iată : „Mobilele astea frumoase din lenin de palisandru la care jînduiam și rochiile pe care le încercam, sînt deci ale mele ! Nu m-au costat decît niște mofturi pe care doamna i le refuza, nu știu de ce. Să liu a naibii, dar ca să mă plimb în caleașcă, să fiu gătită, să mă arăt la spectacol în lojă și să-mi asigur rente, i-aș da plăceri cu nemiluita, să-l las lat, de n-ar fi vinjos ca un taur. N-am văzut în zilele mele așa om !“ Este ?... reluă cu o voce care-o făcu pe Jenny să îngălbenească. Ei bine, da, puicuțo, n-ai ține la probă, și dacă încheiem socotelile, e spre binele tău, căci ai închina steagul repede și degrabă. Haide, să ne despărțim buni prieteni !

Și-i arătă ușa cu răceală cadorisind-o cu o sumă de nimica toată.

Primul lucru pentru care Castanier își puse în gînd să folosească cumplita putere proaspăt cumpărată cu prețul binecuvîntatei sale fericiri în viața cea veșnică, era satisfacerea deplină și întregă a poftelor pămîntesti. După ce-și limpezi afacerile și încheie ușor socotelile cu domnul de Nucingen, care-i dădu drept succesor pe un german de treabă, făcu o orgie de pomină ca în frumoasele zile ale Imperiului roman și se cufundă în ea cu înverșunare precum Baltazar la ultimu-i festin⁹. Dar, ca și Baltazar, văzu limpede o mîină de foc înscriindu-i pieirea în toiul plăcerilor, nu pe pereții strîmți ai unei săli, ci pe nemărginitele spații unde se boltește circubeul. În adevăr, orgia nu fu un ospăț îngrădit în hotarele unui banchet, cu o

risipă a tuturor forțelor și a tuturor plăcerilor. Masa era într-o cîtva pămîntul însuși pe care-l simțea cutremurîndu-i-se sub picioare. A fost cea din urmă petrecere a unui risipitor care nu cruță nimic. Infruptîndu-se cu amîndouă mîinile din comoara desfătărilor omenești, dădu grabnic de fund. Această uriașă putere, căpătată într-o clipă, tot într-o clipă fu încercată, judecată, ızată. Ceea ce era totul nu mai fu nimic. Adeseori posesiunea ucide cele mai imense poeme ale dorinței, la visele căreia obiectul posedat răspunde arareori. Acest jalnic deznodămînt al cîtorva pasiuni, o ascundea și atotputernicia lui Melmoth. Deșertăciunea firii omenești fu deîndată dezvăluită și succesul său, căruia suprema putere îi aduse neantul drept zestre.

Ca să înțeleagă cineva situația bizară în care se afla Castanier, ar trebui să-i poată aprecia, cu ajutorul gîndirii, evoluțiile rapide și să-și și dea seama de scurta lor durată; fapt cu greu de lămurit celor ce rămîn încătușați de legile timpului, ale spațiului și ale distanțelor. Facultățile sale mărite trebuiau să schimbe raporturile care existau înainte între lume și el. Ca și Melmoth, Castanier putea, în cîteva clipe, să fie în surîzătoarele văi ale Hindustanului, să zboare pe aripile demonilor deasupra Africii și să plutească pe mări. După cum luciditatea sa îl făcea să pătrundă totul pe dată, în clipa cînd privirea lui ținea un obiect material sau gîndul aproapelui, tot astfel limba lui devora, ca să zicem așa, toate nesațiile dintr-odată. Plăcerea lui se asemuia cu lovitura de secure a despotismului care doboară arborele spre a-i lua roadele. Tranzițiile, alternativele care măsoară și bucuria și suferința, și care variază astfel toate desfătările omenești, nu mai existau pentru el. Cerul gurii, devenit peste măsură de sensibil, se blazase deodată, săturîndu-se de toate. Femeile și masa bună fură două încîntări atît de deplin potolite din moment ce el le putu gusta, pînă la sleirea plăcerii, încît de îndată nu mai avu poftă nici să mănînce, nici să iubească. Știindu-se stăpîn pe toate femeile pe care le-ar fi dorit și mai știindu-se înarmat cu o forță care n-avea să-l pă-

răsească niciodată, el nu mai voia femeii, găsimdu-le dinainte supuse capriciilor sale cele mai nesăbuite, simțea o covârșitoare sete de dragoste și le dorea mai iubitoare decît puteau să fie. Dar singurul lucru pe care i-l refuza lumea, era credința, rugăciunea, aceste două dulci și consolatoare iubiri.

Totul i se supunea. Starea lui fu oribilă. Torentele de dureri, de plăceri și de gînduri ce-i zguduiau trupul și sufletul ar fi doborât pe cea mai tare făptură omenască ; însă în el dăinuia o putere de viață proporțională cu vigoarea senzațiilor care-l asaltau. Simțea înlăuntrul-i ceva imens, care nu mai putea fi satisfăcut de pămînt. Își petrecu ziua deschizîndu-și aripile, vrînd să străbată sferele luminoase despre care avea o preștiință limpede și desnădăjduitoare. Se secătui lăuntric, căci îi fu sete și foame de lucruri ce nu se beau și nu se mănîncă, dar care îl chemau năvalnic. Buzele-i dogoreau de dorință ca buzele lui Melmoth și gîfîia după NECUNOSCUȚ, căci cunoștea totul. Văzînd principiul și mecanismul lumii, nu-i mai admira rezultatele și vădi curînd profundul dispreț ce-l face pe omul superior aidoma sfînxului care știe tot, vede tot și păstrează o mută neclintire. Nu-și simțea nici cea mai slabă veleitate să-și comunice știința semenilor săi. Bogat de tot pămîntul și putînd să-l străbată dintr-o săritură, bogăția și puterea nu mai însemnau nimic pentru el. Îl copleșea oribila melancolie a supremei puteri pe care Satan și Dumnezeu n-o remediază decît printr-o activitate a cărei taină o dețin doar ei.

Castanier nu avea, ca maestrul său, puterea neistovită de a urî și de a face răul ; se simțea demon, dar demon în devenire, pe cînd Satan e demon pentru veșnicie ; nimic nu-l poate izbăvi, o știe bine, și atunci se complăce să răstoarne cu tripla-i furcă lumea ca hăurile de gunoi, zădărînd planurile lui Dumnezeu. Spre nefericirea sa, Castanier mai păstra o nădejde. Astfel, deodată, într-o clipă, putu merge de la un pol la altul, așa cum păsărica zboară cu disperare dintr-o parte într-alta a coliviei ; dar, după ce făcu acest salt, ea și păsărica, văzu spații nemărginite. Avu despre

infinit o viziune care nu-i mai îngădui să-și înfățișeze lucrurile omenești așa cum le privesc ceilalți muritori. Smintiții care rîvnesc puterea demonului o judecă cu ideile lor de oameni, fără să prevadă că vor îmbrăca ideile demonului odată cu puterea lui, ci vor rămîne oameni și în mijlocul unor fapte care nu-i mai pot înțelege. Un Nerone inedit care ar visa să dea foc Parisului pentru distracția sa, așa cum se dă la teatru spectacolul fictiv al unui incendiu, nu bănuiește că Parisul va deveni pentru el ceea ce este pentru un călător grăbit furnicarul de pe marginea drumului. Științele fură pentru Castanier ceea ce este un scris cifrat pentru acela care-i cunoaște cheia. Regii, guvernele, îi făceau milă. Marea sa orgie fu așadar întrucîtva un jalnic adio stării sale de orn. Se simți în strîmtoare pe pămînt, căci infernala sa putere îl făcea să evite spectacolele creației, ale cărei cauze și efecte le întrevedea. Văzîndu-se înlăturat de la ceea ce oamenii au numit în toate limbajurile lor *cerul*, el nu se mai putea gîndi decît la cer. Înțelese atunci secătuirea lăuntrică zăgrăvită pe chipul premergătorului său, măsură nemărginirea acelei priviri aprinsă de o speranță veșnic trădată, fu dogorit de setea care ardea sub acele buze însîngerate și de neliniștile unei veșnice lupte între două naturi mărite.

Mai putea fi un înger, se afla a fi demon. Se asemuia cu suava făptură încătușată de farmecele unui vrăjitor într-un trup sluțit, și care, țintuită sub clopotul unui pact, avea nevoie de voința aproapelui spre a sparge un înveliș scîrbavnic.

După cum omul cu adevărat mare caută cu atît mai mult foc infinitul simțămîntului într-o inimă de femeie, după o dezamăgire, tot astfel Castanier se trezi deodată sub povara unei singure idei, idee care era, poate, cheia lumilor superioare. Numai prin faptul că renunțase la veșnicia lui întru Domnul, nu se mai gîndea decît la viitorul celor care se închină și cred. Cînd, scuturîndu-se de orgia în care își luă în stăpînire puterea, simți strînsoarea acestui simțămînt, cunoscu caznele pe care poezii sacri, apostolii

și marii profeți ai credinței le-au zugrăvit în atît de gigantice grăiri.

Prins în cangea de foc al cărui tăiș îi sfredelea măruntaiele, alergă la Melmoth spre a vedea ce se întîmplă cu predecesorul său.

Englezul locuia în strada Férou, în apropiere de Saint-Sulpice, într-un hotel întunecos, posomorit, umed și rece. Această stradă deschisă spre miază-noapte ca toate care cad perpendicular pe malul stîng al Senei, e una din cele mai triste străzi din Paris, și caracterul său înrîurește asupra caselor dimprejur. Cînd Castanier se află pe pragul ușii, o văzu drapată în negru, bolta era deasemeni cernită. Sub acea boltă scînteiau făcliile unui catafalc. Un cenotaf se afla înălțat, vegheat de o parte și de alta de cîte un preot.

— Nu-i nevoie să întrebăm pe domnul de ce a venit! vorbi către Castanier o portăreasă bătrînă; prea semănați leit cu bietul răposat, drăguțul. Dacă, așa cum se vede, sînteți fratele lui, ați sosit prea tîrziu ca să vă luați rămas bun. Sărmanul domn a murit alaltăieri noaptea.

— Cum i-a fost moartea? întrebă Castanier pe unul din preoți.

--- Fie-vă sufletul în pace! îi răspunse bătrînul preot ridicînd un colț din lințoliul cernit care acoperea catafalcul.

Castanier privind mai cercetător la preot, văzu un chip din acelea pe care credința le face sublime și prin porii cărora sufletul pare a-și lua zborul ca să-i lumineze pe cei rămași și să-i încălzească cu simțămîntul unei veșnice milostenii. Omul acesta era duhovnicul lui Sir John Melmoth.

— Domnul, fratele dumneavoastră, zise mai departe preotul, a avut un sfîrșit vrednic de invidiat și care fără îndoială i-a bucurat pe îngeri. Știți cîtă bucurie împrăstie în ceruri căința unui suflet rătăcit! Lacrimile sale de pocăință stoarse de iertarea Celui de sus, au curs într-una, numai moartea le-a putut opri. Sfîntul Duh pogorîse în el. Vorbele lui fierbinți și pătrunzătoare au fost vrednice de regele-profet.

Dacă niciodată, de-a lungul vieții, nu mi-a fost dat s-aud mai cumplită spovedanie decât a acestui gențilom irlandez, tot astfel nicicând n-auzit-am rugăciuni mai pline de foc. Oricit de mari i-ar fi fost greșelile, pocăința l-a mînluit într-o clipă. Dreapta Domnului s-a întins vădit asupra-i, căci nu se mai asemuia cu el însuși, atît de dumnezeeste de frumos se făcuse. Ochii lui, așa de aspri, s-au îmblînzit în plinsete; vocea sa, așa de tunătoare și care înfricoșa, a căpătat farmecul și blîndețea pe care-o îmbracă graiul celor umili. Întărea într-atît pe ascultători prin rostirile sale, încît cei atrași de priveliștea acestei morți creștinești cădeau în genunchi și-l ascultau lăudîndu-l pre Domnul, vorbind de mărețiile lui fără de sfîrșit și povestind despre faptele cerești. Dacă nu lasă nimic familiei, în schimb i-a dobîndit fără îndoială cel mai mare bun pe care-l pot poseda familiile, un suflet cu-cernic ce va veghea asupra domniilor-voastre toți și vă va îndrepta pe calea cea bună.

Aceste cuvinte avură un răsunset atît de covîrșitor în Castanier, încît ieși pe loc și se porni spre biserica Saint-Sulpice, împins de un fel de fatalitate; pocăința lui Melmoth îl cutremurase.

În vremea aceea, un om renumit prin elocința sa, ținea dimineța, în unele zile, predici care aveau ca scop să dovedească adevărurile religiei catolice tînetului acestui veac, proclamat, de o voce nu mai puțin elocventă, indiferent în materie de credință. Predica trebuia să fie urmată de înmormîntarea irlandezului. Castanier sosi tocmai în momentul cînd predicatorul era gata să rezume, cu dulcea pietate, cu pătrunzătoarea rostire care l-au făcut ilustru, dovezile fericirii noastre de apoi. Fostul dragon, sub a cărui piele se strecurase diavolul, se găsea în condiții prielnice spre a primi în chip rodnic sămînța vorbelor divine comentate de preot. În adevăr, dacă este cumva un fenomen dovedit, acela nu-i oare fenomenul moral pe care poporul l-a denumit *credința cărbunarului*?

Puterea credinței se află în raport direct cu gradul de folosință a rațiunii. Oamenii simpli și soldații se prenumără printre aceștia. Cei care au pășit în viață

sub flamura instinctului sînt mult mai proprii a primi lumina decît cei la care spiritul și inima s-au vlăguit în subtilitățile lumii.

De la vîrsta de șaisprezece ani și pînă aproape de patruzeci, Castanier, om din Sud, urmasse drapelul francez. La început, simplu soldat de cavalerie, silît să se bată astăzi, cum s-a bătut ieri și cum se va bate mîine, trebuia să se gîndească la calul său înainte de a se gîndi la el. În timpul uceniciei ostășești, avusese deci puține ceasuri ca să cugete la viitorul omului. Mai tîrziu ofițer, se ocupase de soldații săi și fusese tîrît de pe un cîmp de luptă pe alt cîmp de luptă, fără să se fi gîndit vreodată dincolo de moarte. Viața ostășească cere puține idei. Oamenii incapabili să se ridice la acele înalte pătrunderi, care îmbrățișează interesele de la națiune la națiune, planurile de campanie, știința tacticianului și aceea a administratorului, aceia trăesc într-o stare de ignoranță asemuitoare cu a celui mai necioplit țaran din ținutul cel mai puțin înaintat din Franța. Dînșii merg înainte, ascultă pasiv de sufletul care le comandă, și ucid oamenii în calea lor, așa cum pădurarul doboară arborii într-o pădure. Ei trec neîncetat de la o stare violentă care cere desfășurarea forțelor fizice la o stare de repaos în timpul căreia își refac pierderile. Ei lovesc și beau, lovesc și mănîncă, lovesc și dorm, pentru a lovi și mai bine. În acest neogroit vîrtej, calitățile minții se exercită puțin. Moralul rămîne în simplitatea lui firească. Cînd acești oameni, atît de energici pe cîmpul de luptă, se întorc în mijlocul civilizației, cea mai mare parte din cei rămași în gradele inferioare se vădesc fără idei dobîndite, fără facultăți, fără pricepere. De aceea s-a și uimit tînăra generație vîzînd pe acești bravi ai prea glorioaselor și temutelor noastre armate, tot atît de seci ca inteligență, cît niște băeți de prăvălie și naivi ca niște prunci. Un căpitan din fulgerătoarea gardă imperială, abia dacă-i în stare să țină chitanțierul unui registru. Cînd vechii soldați sînt astfel, sufletul lor, virgin de raționament, ascultă de marile impulsii.

Crima săvîrșită de Castanier era un fapt din acelea care ridică atîtea probleme încît, pentru a o discuta,

moralistul ar fi cerut *diviziunea*, ca să folosim o expresie din limbajul parlamentar. Această crimă fusese dictată de pasiune, de una din acele vrăjitorii femeiești atât de crunt irezistibile, încît nici un bărbat n-ar mai putea spune: „Eu n-aș face niciodată așa ceva“, îndată ce o sirenă ar fi admisă în luptă și și-ar întinde mrejele. Cuvîntul de viață vie căzu deci într-o conștiință novice în adevărurile religioase pe care Revoluția franceză și viața ostășească îl făcuseră pe Castanier să le ia în seamă. Acest groaznic cuvînt: „*Vei fi fericit ori nefericit pentru veșnicie!*“ îl izbi cu atât mai năprasnic, cu cît îl obosiseră toate cele ale pămîntului, cu cît îl scuturaseră ca pe un arbore fără fructe și cu cît în atotputernicia nesațiilor sale, era de ajuns ca un singur punct de pe pămînt sau din cer să-i fie interzis, pentru ca tocmai de acela să se ocupe. Dacă ar fi îngăduit a compara lucruri atât de mari cu fleacurile sociale, Castanier s-ar asemui cu acei bancheri multimilionari cărora nimic nu le rezistă în societate, dar care, nefiind admiși în cercurile nobile, n-au alt gînd decît cum ar face să pătrundă pînă la ele, și socotesc ca nimic toate privilegiile sociale dobîndite, din moment ce le scapă unul singur. Omul acela mai puternic decît toți regii pămîntului la un loc, omul acela care putea, ca și Satan, să se ia la luptă cu însuși Dumnezeu, apăru rezemat de unul din stîlpii bisericii Saint-Sulpice, gîrbovit sub povara unui simțămînt, cufundat într-un cuget al viitorului, așa cum Melmoth însuși se adîncise.

— Ferice de el! exclamă Castanier. A murit cu certitudinea că merge în cer.

În acea clipă, cea mai mare schimbare se săvîrșise în ideile casierului. După ce fusese diavolul vreme de cîteva zile, nu mai era acum decît un om, imaginea prăbușirii primitive consfințită în toate cosmogoniile. Dar, redevenind mic prin formă, dobîndise un svîc de măreție, se avîntase în infinit. Puterea infernală îi dezvăluise puterea divină. Îi era sete de cer mai mult decît îi fusese foame de voluptățile pămîntești, atât de grabnic secătuite. Desfătările pe care le făgăduiește diavolul nu sînt decît cele ale pămîntului, cres-

cule, pe câtă vreme încântările cerești sînt fără de hotar. Acest om crezu în Dumnezeu. Cuvîntul ce-l încărca de comorile lumii nu mai însemna nimic pentru el, și acele comori îi părură tot atît de vrednice de dispreț ca pietricelele în ochii celor ce îndrăgesc diamantele; căci le vedea ca niște podoabe de sticlă alături de frumusețile veșnice ale vieții de dincolo. Pentru el, bunul născut din această sursă era blestemat.

Rămase cufundat într-un abis de tenebre și de gînduri lugubre ascultînd slujba făcută pentru Melmoth. *Dies irae*¹⁰ îl înspăimîntă. Înțelese în toată măreția lui, acest strigăt al sufletului pocăit care tresaltă înaintea maiestății divine. Fu deodată devorat de Sfîntul Duh, așa cum focul devorează paie. Lacrimi îi șuroiau din ochi.

— Sînteți o rudă a mortului? îl întrebă paracliserul.

— Succesorul lui, răspunse Castanier.

— Pentru sfintele slujbe! îi aminti ușierul datoria să-și plătească obolul.

— Nu, spuse casierul, care nu voi să dea bisericii arginții diavolului.

— Pentru săraci!

— Nu!

— Pentru reparațiile bisericii!

— Nu!

— Pentru capela Maicii Domnului!

— Nu.

— Pentru seminar!

— Nu.

Castanier ieși, spre a nu mai fi ținta atîtor priviri minioase ale credincioșilor din biserică.

— Pentru ce? își spuse contemplînd biserica pe dinafară; pentru ce or li zidit oamenii aceste catedrale uriașe pe care le-am văzut în oricare țară? Acest sentiment împărtășit de mulțimi în toate timpurile se sprijină neapărat pe *ceva*.

— Tu numești pe Dumnezeu *ceva*! îi strigă conștiința. Dumnezeu! Dumnezeu! Dumnezeu!...

Cuvîntul repetat de o voce lăuntrică îl strivea, dar fiorii teroarei fură potoliți de îndepărtatele melodii ale cîntării de o nespūsă dulceață, pe care o mai auzise cîndva în chip nedeslușit. Puse această armonie pe seama cîntărilor, uitîndu-se la ușile bisericii. Dar ațîntind urechea, băgă de seamă că sunetele îl impresurau din toate părțile ; cercetă din ochi piața, dar nu văzu nici un cîntăreț. Dacă această melodie îi vărsa în suflet poeziile azurii și îndepărtatele licăriri ale speranței, ea biciuia totodată și remușcările cîte zbuciumau acel om blestemat care porni să cutreiere Parisul în neștire, ca toți cei răpuși de o amară durere. Privea totul fără să vadă nimic, mergea la împlinire cum fac hoinarii, se oprea fără pricini, își vorbea lui însuși, și nici nu s-ar fi ferit în lături ca să se apere de lovitura unei scînduri sau de roata unei trăsuri. Pocăința îl mîna pe nesimțite la acel har care strivește inima în chip blind și în aceeași vreme teribil. Căpătă curînd în înfățișare, ca și Melmoth, ceva măreț dar distrat ; o rece expresie de tristețe, ca a omului în deznădejde dar și aviditatea gîfîindă ce-o dă speranța ; apoi, mai presus de toate, căzu pradă unui dezgust pentru toate bunurile de pe pămînt. Privirea lui spăimîntătoare de claritate, ascundea cele mai umile rugi. Suferea pe măsura puterii sale. Sufletul adinc frămîntat îi incovoia trupul, așa cum un vînt năprasnic culcă la pămînt brazi înalți. Intocmai ca predecesorul său, nu se putea opri să nu trăiască, căci nu voi să piară sub jugul gheenei.

Chinul lui ajunse de neîndurat.

În sfîrșit, într-o dimineață îi veni în minte că Melmoth, prea fericitul acum, îi propusese să-i ia locul, și că el primise ; deci că, fără îndoială, alți oameni ar putea să-l urmeze ; în sfîrșit, că într-o epocă a cărei fatală nepăsare în materie de religie era strigată sus și tare de epigonii întru elocință ai Părinților Bisericii, ușor avea să întîlnească un om care să se supună clauzelor acestui contract spre a-i stoarce toate profiturile.

— Există un loc unde se cotează cît fac regii, unde se drămuiesc noroadele, unde se hotărăsc sistemele

de guvernare, unde stăpînirile sînt aduse la măsura unei piese de o sută de bănuți, unde ideile, credințele sînt calculate în cifre, unde se scontează totul, unde pînă și Dumnezeu ia cu împrumut și dă garanție veniturile lui de suflete, căci papa își are și el acolo contul său deschis ! Dacă pot găsi un suflet de negociat, nu acolo e locul ?

Castanier porni voios la Bursă gîndind că ar putea să negocieze un suflet așa cum se comercializează niște rente de stat. Unui om obișnuit i-ar fi fost teamă să nu-și bată careva joc de el ; dar Castanier știa din experiență că totul e serios cînd omul e la aman. Asemeni osînditului ia moarte ce ar da crezare unui nebun dacă acesta i-ar spune că, rostind cuvinte anapoda, și-ar putea lua zborul prin gaura cheii, cel care suferă este lesne crezător și nu se desprinde de o idee decît după ce-a dat greș, ca ramura ce s-a rupt sub mîna înnotătorului. Pe la orele patru, Castanier își făcu apariția în grupurile care se formau după ce s-a închis cursul efectelor publice, și unde se negociau efectele particulare și afacerile pur comerciale. Era cunoscut de diferiți negustori și, prefăcîndu-se a căuta pe cineva, putea să tragă cu urechea la zvonurile care circulau pe seama oamenilor la mare ananghie.

— S-aștepți mult și bine, puiule, pînă ți-oi cumpăra eu *Claparon et C-ie* ! Au ieșit jumulite de tot din mina unui băiat de la bancă, în plățile de azi dimineață ! spuse un faimos bancher în limbaju-i pe șleau. Dacă ai cumva, păstrează-le sănătos !

Acest Claparon se afla în curte, în aprinsă consfătuire cu un om cunoscut pentru sconturile lui cămătărești. Deîndată Castanier se îndreptă spre locul unde se găsea Claparon, negociator vestit pentru loviturile lui îndrăznețe care puteau tot așa de bine să-l ruineze, cît și să-l procopsească.

Cînd Claparon se trezi oprit de Castanier, neguțatorul de bani tocmai îl părăsise și speculatorului îi scăpase un gest de disperare.

— Ehej, Claparon ! Avem o sută de mii de franci de plătit la bancă, și iată ora patru ; lucru-i știut, și

nu mai avem răgaz să ne ticluim un mic faliment !
îi zise Castanier.

— Domnule !...

— Vorbește mai încet, reluă casierul. Ce-ai spune de o mică afacere care ți-ar aduce bani cu nemiluita ?

— Tot nu mi-ai plăti datoriile, căci nu cunosc afacere care să nu se ceară coaptă.

— Ba eu cunosc una care ți le-ar lichida într-o clipă, răspunse Castanier, dar te-ar obliga să...

— Să ce ?...

— Să-ți vinzi partea ta de rai. Nu-i o afacere ca oricare alta ? Doar sîntem cu toții acționari în marea întreprindere a veșniciei.

— Știi că ai putea să te trezești cu o pereche de palme ?... se infierbîntă Claparon. Nu ți-e oarecum să faci glume timpite pe scoteala unui om ajuns tinichea ?

— Eu vorbesc serios, răspunse Castanier scoțînd din buzunar un teanc de bancnote.

— Mai întii, spuse Claparon, nu mi-aș vinde sufletul diavolului pentru o nimica toată. Am nevoie de cinci sute de mii de franci, ca să intru în afacere...

— Nimeni nu se gîndește la tocmeală, i-o relează Castanier. Vei avea aur mai mult decît poate să încapă în beciurile băncii.

Îi întinse un maldăr de hîrtii care-l decisera pe speculator.

— S-a făcut ! se învoi Claparon. Dar cum o luăm din loc ?

— Haidem colo, unde nu-i nimeni, răspunse Castanier, arătînd un ungher al curții.

Claparon și ispititorul său schimbară cîteva cuvinte, fiecare cu fața întoarsă spre perete. Nici unul din cei care-i observau nu ghici pricina acestei tănuiri, deși pe toți îi intrigase destul de viu bizareria gesturilor dintre cele două părți contractante. Cînd Castanier reveni, un freamăt de uimire străbătu mulțimea bursierilor. Ca în orice adunare de francezi, unde cea mai mărunță întîmplare distrage pe loc atenția, toate fețele se întoarseră spre cei doi bărbați care trezeau această

tunmoare, și nu văzură fără oarecare spaimă schimbarea petrecută în ei.

La bursă, fiecare se plimbă discutind, și toți cei care alcătuiesc mulțimea se recunosc curînd și se pîndesc, căci Bursa este ca o uriașă masă de buiotă ¹¹ unde cei abili știu să ghicească jocul și situația pungii cuiva, după fizionomie. Fiecare observase deci chipul lui Claparon și al lui Castanier. Acesta din urmă, ca și irlandezul, era nervos și puternic, ochii lui sclipeau, obrazul plin de vigoare. Fiecare se minunase de această figură teribilă din ultimul timp, întrebîndu-se de unde-o luase acest banal Castanier; dar Castanier, odăla despuiat de putere, apărea ofilit, brăzdat de cute, îmbătrînit, bicisnic. Cînd îl tirise la braț pe Claparon, era ca în prada unui acces de febră sau ca un theriaki ¹² în momentul exaltării pe care-l dă opiul, dar întorcîndu-se, se afla în starea de surpare ce urmează febrei și în timpul căreia bolnavii își dau sufletul, sau în năprasnica prăbușire pe care o pricinuiesc plăcerile nestăvilitе ale narcotismului. Spiritul infernal care-l ajutase să suporte marile-i orgii dispăruse; trupul lui se găsea singur, sleit, fără sprijin, fără apărare în fața asaltului remușcărilor și a poverii unei căinți adevărate.

Claparon, ale cărui neliniști le ghicise fiecare, reapăru dimpotrivă cu ochi scăpărători și purta pe față trufia lui Lucifer. Falimentul trecuse de pe un chip pe celălalt.

— Du-te și crapă în pace, moșulică! îi zise Claparon lui Castanier.

— Indură-te și trimite să mi-aducă o trăsură și un preot, pe vicarul de la Saint-Sulpice, se rugă fostul dragon așezîndu-se pe-o piatră.

Acest cuvînt „Un preot!“ fu auzit de mai mulți și stirni o zarvă batjocoritoare printre jucătorii la Bursă, cu toții oameni care, drept orice credință, se închină la un petec de hîrtie numit inscripție ce valorează, după ei, un domeniu. Catastiful de socoteli e Biblia lor.

— Mai am care timp să mă pocăiesc? gemu Castanier cu o voce jalnică care-l izbi pe Claparon.

O birjă ridică muribundul. Speculatorul merse în grabă să-și plătească efectele la Bancă. Impresia produsă de subita schimbare la față a acestor doi oameni se șterse în mulțime, așa cum brazda lăsată în urmă de o corabie se pierde în mare. O noutate de cea mai mare importanță trezi luarea aminte a oamenilor de bursă. La această oră cînd toate interesele sînt în joc, Moise chiar, dacă ar apărea cu cele două coarne luminoase, abia ar obține cîntea unui calambur și ar fi tăgăduit de oamenii ocupați să facă *reporturi*. După ce Claparon își plăti efectele, îl cuprinse frica. Fu convins de puterea sa, se întoarse la Bursă, și-și oferî tîrgul altor strîmtorați. Inscrierea pe catastiful iadului și drepturile legate de folosința acesteia, vorba unui notar pe care Claparon îl lăsă în locul său fură cumpărate cu șapte sute de mii de franci. Notarul vindu la rîndu-i tratatul cu diavolul pe cinci sute de mii de franci unui antreprenor de case, care se descotorosi de el pentru suma de o sută de mii de scuzi cedîndu-le unui negustor de ferărie ; iar acesta îl retrocedă pentru două sute de mii de franci unui lemnar. În sfîrșit, la ora cinci, nimeni nu mai credea în acest străniu contract și cumpărătorii lipseau fiindcă lipsea credința.

La ora cinci și jumătate deținătorul era un zugrav care slătea rezemat la ușa Bursei provizorii, instalată pe vremea aceea în strada Feydeau. Zugravul, om simplu, nu știa ce-i cu el ; „sînt așa un nu știu ce...” se destăinui el nevestei cînd se întoarse acasă.

Strada Feydeau este, cum bine știu hoinarii, una din acele străzi adorate de tineri care, neavînd o iubită, se cunună pentru moment cu orice femeie.

La primul etaj al unei case de cea mai burgheză decență, locuia una din acele delicioase făpturi pe care cerului i-a plăcut să le copleșească cu frumusețile cele mai rare și care, neputînd fi nici ducese nici regine, fiindcă sînt mai multe femei frumoase decît titluri și tronuri, se mulțumesc cu un agent de schimb sau cu un bancher cărora le dau fericirea cu preț fix. Această bună și frumoasă fată numită Euphrasie, era obiectul ardoarei unui copist peste măsură de ambițios. În

adevăr, al doilea copist al notarului Crottat, era îndrăgostit de acea femeie cum numai un tânăr de douăzeci și doi de ani poate fi îndrăgostit. Acest copist l-ar fi asasinat pe papa cu prea sfântul sinod cu tot, numai că să-și procure mizerabila sumă de o sută de ludovici, cerută de Euphrasie, pentru un șal care-i sucise capul și în schimbul căruia camerista i-o făgăduise copistului. Îndrăgostitul dădea tircoale pe sub ferestrele doamnei Euphrasie, așa cum urșii albi se rotesc în cușcă, la Jardin des Plantes. Avea mîna dreaptă trecută pe sub jiletcă în dreptul sinului stîng, voind să-și sfîșie inima, mulțumindu-se însă deocamdată să-și răsucescă elasticul de la bretele.

— Cum dracu să fac eu roșt de zece mii de franci ? își zicea. Să pun mîna pe suma care trebuie s-o înregistrezi pentru actul acela de vînzare ? Doamne Dumnezeule ! împrumutul meu îl va ruina oare pe cumpărător, un om de șapte ori milionar ?... Ei bine, da, mîine am să mă duc să-i cad în genunchi și să-i spun : „Domnule, v-am luat zece mii de franci, am douăzeci și doi de ani și o iubesc pe Euphrasie, asta-i toată povestea mea. Taică-meu e bogat, vă va rambursa, nu mă nenorociți ! N-ați avut niciodată douăzeci și doi de ani și o pasiune turbată ?” Dar vezi că afurisiții de bogătași sînt fără inimă ! Ar fi în stare să mă dea pe mîna procurorului în loc să se înduioșeze. Al naibii să fie ! Dacă ar putea omul să-și vîndă sufletul diavolului ! Numai că nu există nici Dumnezeu nici diavol, astea-s numai niște prostii, nu le întilnești decît în cărțile cu basme sau la babe. Ce-i de făcut ?

— Dacă vrei să-ți vinzi sufletul diavolului, îi spuse zugravul în fața căruia copistul scăpase aceste cuvinte, vei avea cei zece mii de franci.

-- O voi avea deci pe Euphrasie ! se bucură copistul, căzînd la învoială cu tîrgul propus de diavol care luase chipul unui zugrav.

Odată pactul consumat, turbatul copist alergă să cumpere șalul, urcă la doamna Euphrasie ; și, cum intrase diavolul în el, rămase la iubită douăsprezece zile încheiate, fără să se clintească, mîncîndu-și fript paradisul, cu gîndul doar la dragoste și la orgiile ei,

sub care se îneca amintirea iadului și a privilegiilor sale.

Uriașa putere cucerită de irlandez, fiul preacucernicului Mathurin ¹³, se pierde în chipul acesta.

Le-a fost peste putință unor orientaliști, unor mistici și unor arheologi preocupați de aceste lucruri să constate istoricește metoda de a evoca pe demon. Și iată de ce !

În a treisprezecea zi a nunții sale turbate, sărmanul copist zăcea pe mindir la patronul său, într-un cucurig din strada Saint-Honoré. Rușinea, această stupidă zeiță ce nu cutează a se privi, puse stăpânire pe tânărul nostru care căzuse la pat. Voi să se oblojească singur și greși doza, luînd o porție curativă, isprava geniului unui personaj bine cunoscut pe zidurile Parisului. Copistul crăpă deci sub trăsnetul argintului viu și cadavrul său se înnegri ca spinarea de cîrțiță. Un diavol își virise coada fără indoială acolo, dar care anume ? Să fi fost Astaroth ?

— Acest tânăr vrednic de toată stima a fost dus în planeta lui Mercurius, glăsui primul copist către un demonolog german venit să se intereseze asupra chestiunii.

— Aș zice la fel, răspunse germanul.

— Ah !

— Da, domnule, reluă germanul, această opinie se potrivește cu vorbele lui Iacob Boehm ¹⁴, în cea de a patruzeci și opta prelegere a sa despre *Tripla viață a omului*, unde stă scris că *dacă Dumnezeu a creat toate lucrurile prin FIAT, acest FIAT este secreta matrice care cuprinde și animă natura alcătuită de spiritul născut din Mercur și Dumnezeu.*

— Cum spuneți, Domnule ?

Germanul repetă fraza.

— Nu cunoaștem, răspunseră copişti.

— FIAT !... rosti un copist, *fiat lux* ¹⁵ !

— Vă puteți convinge de adevărul acestui citat, reluă germanul, citind fraza de la pagina șaptezeci și cinci a tratatului despre *Tripla viață a omului*, tipărit în 1809, la Domnul Mignaret, și tradus de un filozof, mare admirator al ilustrului cizmar.

— Aaa ! era cizmar ! făcu primul copist. Ia te uită dumneala !

— In Prusia ! răspunse germanul.

— Lucra pentru rege ? întrebă un neclioplit de copist al doilea.

— Făcea mai bine să-și pună ținte la fraze, zise un al treilea.

— Acest om e piramidal ! exclamă al patrulea copist, arătându-l pe german.

Cu toate că era un demonolog de mîna întîia, străinul nu știa ce diavoli afurisiți sint copiiștii ; plecă deci, fără să priceapă o iotă din glumele lor, convins că acești tineri îl găseau pe Boehm un geniu piramidai.

— Se știe carte in Franța ! își spuse el.

Paris, 6 mai 1835.

A P E N D I C E

Notă la prima ediție din
MELMOTH IMPACAT

1835

Această povestire, ca să folosim expresia la modă sub care au fost adunate toate operele autorului de orice natură ar fi ele, această povestire este aproape de neînțeles pentru acei care nu cunosc romanul prea cucernicului Mathurin, preot irlandez, intitulat *Melmoth sau omul rătăcitor* tradus de D. Cohen. Acest roman porcede din ideea-mamă căreia îi datorăm și drama lui Faust, și din care lordul Byron și-a croit mai târziu Manfred; opera lui Mathurin nu e mai prejos de a lui Goethe, și se sprijină pe o idee de căpetenie mai dramatică poate prin aceea că, la Mathurin, oboseala, dezgustul sentimentelor umane preexistă și că interesul pornește dintr-o clauză în pact care-i lasă o porțiță de scăpare celui vîndut Satanei. Mintuirea lui mai e cu puțință dacă găsește un *locșitor*, cuvînt tehnic care traduce pe scurt înțelesul acestui articol secret al pactului Melmoth își petrece viața și-și folosește puterea pentru a țîri pe oameni în cele mai spăimîntătoare pacoste, fără a întîlni un om care să vrea să-și schimbe starea sa cu a ispitorului. Mathurin a dat dovadă de bun simț, neaducîndu-și eroul la Paris; dar e ciudat că acest semi-demon nu știe să se ducă acolo unde ar fi găsit pentru un ispitor

o mie de ispitiți care să-i fi preluat puterea. Este și mai straniu că nu l-a arătat pe Melmoth încercînd să obțină prin binefaceri ceea ce i se refuza tiraniei. Astfel, opera autorului irlandez este defectuoasă în mai multe puncte, deși surprinzătoare prin amănunte.

Această notă va ajuta desigur la înțelegerea nuvelei citite